

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

**Děti v azylových domech – vnímání pobytu a jeho
hodnocení**

diplomová práce

Autor práce: Bc. Jana Šmrhová
Studijní program: Rehabilitace
Studijní obor: Rehabilitační – psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory
Vedoucí práce: Mgr. Alena Kajanová Ph.D.

Datum odevzdání práce: 20. 05. 2013

Abstrakt

Diplomová práce má název **Děti v azylových domech – vnímání pobytu a jeho hodnocení**. Je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou.

V první, teoretické části, je pět kapitol věnováno definování a popisu základních pojmů a problematiky vztahující se k tématu diplomové práce. První kapitola se zabývá rozvojem sociálních služeb a azylových domů a současným stavem azylových domů pro rodiče či matky s dětmi v České republice. V druhé kapitole jsou popsány etapy dětství, které korespondují s věkovým rozvrstvením dětí, které se účastnily dotazníkového šetření popsaném v praktické části práce. Popis jednotlivých etap se soustřeďuje především na psychický vývoj, nejdůležitější momenty a úkoly jednotlivých etap a vztahy s blízkými osobami a vrstevníky. Třetí kapitola popisuje vliv prostředí na vývoj jedince a kvalitu jeho života. Zabývá se prostředím bydliště a rodiny, pojetím domova a vlivem barev. Čtvrtá kapitola se soustřeďuje přímo na děti v azylových domech.

V druhé, praktické části práce, je nejprve stanoven cíl práce a čtyři hypotézy. Cílem práce je identifikovat některé proměnné, které mají vliv na to, jak děti vnímají svůj pobyt v azylovém domě.

Následuje kapitola metodika, kde jsou popsány použité metody a techniky sběru dat, je v ní charakterizován cílový soubor a popsána vlastní realizace výzkumu. Pro realizaci výzkumu byla zvolena kvantitativní metoda výzkumu a pro sběr dat strategie dotazníkového šetření. Dotazník obsahoval dvě identifikační otázky a poté tři otázky vztahující se k pobytu dítěte v AD. V dotazníku byly dále uzavřené otázky, polouzavřené otázky a Likertovy škály.

Cílový soubor byl tvořen 132 dětmi ve věku 8 až 14 let žijícími v azylových domech pro matky s dětmi v České republice. Velikost základního souboru v době realizace výzkumu byl přibližně 456 dětí. Výzkum probíhal ve dnech 30. 10. – 29. 11. 2012.

Čtvrtou kapitolou práce je kapitola výsledků výzkumu. Je rozdělena na dvě podkapitoly. První je popisná statistika výsledků dotazníkového šetření.

Jsou v ní popsány odpovědi na jednotlivé otázky dotazníku. Druhou podkapitolou je testování hypotéz, ve které jsou pomocí programu SPSS 16.0 testovány závislosti proměnných jednotlivých hypotéz.

Hypotéza H1: **Přítomnost kamarádů v AD má kladný vliv na utváření dojmu z AD.** Otázkou vlivu kamarádů na utváření dojmu z azylového domu jsem se zabývala v následujících dimenzích: budova azylového domu, pokoj v azylovém domě a azylový dům uvnitř. U této hypotézy se ukázalo, že přítomnost kamarádů má kladný vliv pouze na utváření dojmu z pokoje.

Hypotéza H2: **Čím častěji byly děti ubytovány v azylovém domě, tím více jsou v něm rády.** Předpoklad pro tuto hypotézu se nepotvrdil.

Hypotéza H3: **Čím jsou děti mladší, tím více jsou rády v azylovém domě.** U této hypotézy byl potvrzen statisticky významný vztah mezi věkem a pozitivním přijetím pobytu v AD.

Hypotéza H4: **Přítomnost kamarádů pozitivně ovlivňuje pocit z AD.** Rovněž u této hypotézy byl zaznamenán statisticky významný vztah.

Dále následuje kapitola diskuze, ve které jsou výsledky dotazníkového šetření a hypotézy konfrontovány s poznatky z odborné literatury či mými vlastními poznatky a zkušenostmi z praxe.

Z dotazníkového šetření nejvýrazněji vyplývají tři skutečnosti. Dětem záleží na vzhledu místa, kde bydlí, barvy v prostředí vnímají pozitivně a v azylovém domě by chtěly hernu nebo jiné místo, kde by si mohly hrát.

Závěr nabízí shrnutí výsledků výzkumu a dále se v něm zamýšlím nad celkovou situací dětí v azylových domech a handicapu, které jim toto postavení přináší. Jako poslední jsou v této kapitole uvedena zamyšlení a doporučení do praxe.

Klíčová slova: azylový dům, děti, prostředí, kamarádi, subjektivní prožívání

Abstract

The title of the thesis is **Children in children's homes – perception of residential stays and their assessment.**

The first chapter provides the paper's theoretical groundwork and consists of five sections that define the basic terminology and outline the key issues related to the thesis' topic. The first section describes the development of social services and children's homes as well as the current situation regarding shelter homes for parents and single mothers with children in the Czech Republic. The second section provides an insight into the phases of childhood corresponding to the age structure of the group of children that participated in the questionnaire survey described in the practical part of the thesis. The description of the individual phases focuses primarily on psychological development, the phases' key moments and objectives and on the relationships with family, friends and peers. The third section looks into the influence of the environment on an individual's development and life quality, focusing on home, family, the understanding of home and the influence of colours. The fourth section narrows its focus onto children in children's homes.

The second chapter is practical-oriented. It starts with a definition of the paper's objective and its four hypotheses. The objective of the thesis is to identify variable factors influencing how children perceive their residential stays in children's homes.

The following chapter provides an insight into the research methods and the techniques used to collect the data. It also defines the target group and describes the actual research process. The research was carried out on the basis of a quantitative method, using data collected by means of a questionnaire survey. The questionnaire consisted of two identification questions and three questions related to the child's stay in the children's home. Moreover, the questionnaire included closed-ended questions, semi-closed ended questions and Likert scales.

The target group consisted of 132 children aged 8 to 14 living in shelter homes for mothers with children in the Czech Republic. The size of the basic group at the time of

the research was 456 children. The survey was conducted from 30th October to 29th November 2012.

The fourth chapter presents the results of the research. It is divided into two sections. The first provides descriptive statistics of the questionnaire survey results, giving an overview of the answers to individual questions. The second section uses the SPSS 16.0 software to test the individual hypotheses and determine the dependent variables.

Hypothesis H1: **The presence of friends in a children's home has a positive influence on a child's impression of the children's home.** The influence of friends on the child's impression of the children's home is analysed in the following aspects: the building of the children's home, the room in the children's home and the interior of the children's home. It has been proven that having friends in the children's home positively influences only the impression of the child's room.

Hypothesis H2: **The more often children stay in children's homes, the more they like their stay.** This hypothesis has not been confirmed.

Hypothesis H3: **The younger the children, the more they like their stay in the children's homes.** A statistically significant relation between the age and the positive acceptance of the stay in the children's homes has been established.

Hypothesis H4: **The presence of friends has a positive influence on the feeling the children get from the home.** Also in this case a statistically significant relation has been confirmed.

Chapter five presents a discussion of the results, comparing the hypotheses and the findings of the questionnaire survey with relevant reference resources and our own observations and practical experience.

The questionnaire survey brings three facts to the fore. Firstly, children do care about what the place where they live looks like, secondly, children perceive colours in their environment positively, and thirdly, they would like to have a playroom or another place in the children's home where they could play.

The conclusion of the thesis summarizes the research results and discusses the general situation of children in homes and the handicap connected with their stay there.

At the very end, the paper reflects on the situation and possible recommendations for practical work.

Key words: children's home, children, environment, friends, subjective perception

Prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to – v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 20. 5. 2013

.....

Poděkování

Děkuji Mgr. Aleně Kajanové, Ph.D. za poskytnutí podkladů a cenných rad při vypracování mé diplomové práce a své rodině za pomoc a trpělivost nejen při zpracování diplomové práce, ale po celou dobu studia.

Obsah

Úvod.....	11
1 Teoretická východiska	13
1.1 Sociální služby	13
1.2 Azylové domy v ČR.....	14
1.3 Dětství	18
1.3.1 Školní věk.....	19
1.3.2 Dospívání.....	23
1.4 Vliv prostředí na vývoj jedince a kvalitu jeho života	28
1.4.1 Prostedí bydliště a rodiny	28
1.4.2 Pojetí domova	31
1.4.3 Vliv barev	34
1.5 Děti v azylových domech.....	36
2 Cíl práce a hypotézy.....	40
2.1 Hypotézy	40
3 Metodika	41
3.1 Metody a techniky sběru dat	41
3.2 Charakteristika cílového souboru.....	42
3.3 Vlastní realizace výzkumu	43
4 Výsledky	45
4.1 Popisná statistika.....	45
4.2 Testování hypotéz	60
4.2.1 Testování hypotézy H1	60
4.2.2 Testování hypotézy H2	63
4.2.3 Testování hypotézy H3	65
4.2.4 Testování hypotézy H4	67
5 Diskuze.....	68
6 Závěr	77
Seznam informačních zdrojů	82
Přílohy.....	93

Seznam použitých zkratk

AD – Azylový dům

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

Úvod

V rámci bakalářského studia jsem se v závěrečné práci zabývala tím, jak děti ubytované v azylovém domě ve Strakonících hodnotí svůj tamní pobyt. K tomu mě vedla snaha dovědět se více o prožívání dětí ubytovaných v azylovém domě, kde jsem pracovala. Již tehdy jsem uvažovala o možnosti se v diplomové práci, pomocí kvantitativního výzkumu, více zabývat problematikou dětí v azylových domech a najít odpovědi na otázky, které s sebou bakalářská práce přinesla.

Z výsledků výzkumu v bakalářské práci vyplynulo, že dětští klienti pobyt v azylovém domě vnímají subjektivně jako stigmatizující a jako domov ho začínají vnímat při dlouhodobém pobytu, kdy si na něj zvyknou, což je pozitivně ovlivňováno přítomností kamarádů v azylovém domě či jeho blízkém okolí. Z rozhovorů s dětmi dále vyplynulo, že se jim v azylovém domě nelíbilo prostředí starého neopraveného domu a poničených věcí a naopak se jim líbila společnost dalších dětí.

Z výsledků výzkumu své bakalářské práce a osobních zkušeností z práce v azylovém domě ve Strakonících jsem vycházela při stanovování hypotéz pro diplomovou práci.

Problematika dětí v azylových domech mě zajímá jak z profesního hlediska, jakožto zaměstnankyni azylového domu pro osamělé rodiče s dětmi, i čistě osobního, lidského. Tyto děti většinou pocházejí z rodin nízkopříjmových a neúplných, u kterých lze často pozorovat i nefunkčnost či patologii. Azylový dům může být pro děti na jednu stranu pomocí, pokud se daří s jejich matkou (většinou se jedná o matku, ne o otce) spolupracovat a vytvářet a posilovat žádoucí vzorce chování, na druhou stranu je pro ně stigmatizací a handicapem.

Domnívám se, že otázka dětí v azylových domech je opomíjena a celkově málo zmapována. Azylové domy se v literatuře, a velmi často v kvalifikačních pracích, vyskytují ve spojitosti s pomocí ženám ohroženým domácím násilím a v souvislosti s otázkou bezdomovectví. V odborné literatuře můžeme nalézt informace, které lze vztáhnout i k situaci dětí v azylových domech, ale přímo problematika dětí v azylových domech zpracována není.

Cílem mé diplomové práce byla identifikace některých proměnných, které mají vliv na to, jak děti hodnotí svůj pobyt v azylovém domě. Práce je rozdělena na část teoretickou, věnovanou definování a popisu základních pojmů a problematiky vztahující se k tématu diplomové práce, a praktickou, ve které je popsán cíl práce a hypotézy, vlastní realizace výzkumného šetření pomocí dotazníků, popisná statistika sebraných dat a testování hypotéz.

Práce se snaží mapovat některé aspekty ovlivňující děti v jejich hodnocení pobytu v azylovém domě a pomůže tak sociálním pracovníkům, a třeba nejen jim, v lepším pochopení svých dětských klientů. Byla bych velice ráda, kdyby práce vedla k zamyšlení se nad situací dětí v azylových domech.

1 Teoretická východiska

1.1 Sociální služby

Po roce 1989 bylo nutné vyrovnávat se se sociálními problémy, které přinesla změněná společenská situace. Mezi tehdejší hlavní inovační trendy řadíme jednak snahu o deinstitucionalizaci sociálních služeb a hromadný rozvoj nestátních (církvních i necírkvních) organizací, kterých po roce 1989 vznikly tisíce. Tato zařízení se zaměřovala na zdravotní a sociální problémy a vytvářela alternativy k tradičním formám sociální práce.¹

Tyto dva trendy spolu souvisely a znamenaly, že sociální péče, kterou do té doby zajišťoval stát, se změnila na široké spektrum nabízených sociálních služeb reagujících na aktuální poptávku a potřebnost. Kromě státu začínají tyto služby poskytovat i nestátní neziskové organizace, církve, samospráva krajů a obcí i soukromé osoby.²

Při procesu transformace sociálních služeb dochází v první fázi k rozšíření druhů poskytovaných sociálních služeb, služeb sociální péče a prevence pro osoby v nepříznivé sociální situaci. V další fázi nastávají změny v jejich pojetí. Tyto změny vycházejí především z důrazu na práva a povinnosti každého občana. Došlo k zaměření na kvalitu poskytovaných služeb, na nastavení jejich pravidel, na přístup ke klientům či uživatelům služeb a na odbornost pracovníků, kteří služby zajišťují. Dnes je při poskytování sociálních služeb kladen důraz na dodržování lidských práv při současném individuálním poskytování služeb, respektu svobodné vůle osob, zajištění jejich důstojného života a především služby směřují k sociálnímu začleňování klientů. Princip sociálního začleňování je naplňován podporou běžného způsobu života osob a vyrovnávání jejich příležitostí na uplatnění ve společnosti. Za cíl sociálních služeb lze pokládat zajištění takové míry podpory, která vede k samostatnému

¹ MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2007.

² ČERMÁKOVÁ, Kristýna a Markéta K. HOLEČKOVÁ. Úvod. In: *Standardy kvality sociálních služeb: výkladový sborník pro poskytovatele*. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2008.

a důstojnému životu. Samotné poskytování konkrétní služby vždy vychází z individuálních potřeb, cílů a přání klienta vyjádřených v individuálních plánech a z možností daného druhu sociální služby.³

Od roku 2006 je účinný zákon č. 108 o sociálních službách, který stanovuje, kdo je poskytovatelem sociálních služeb a prostřednictvím koho jsou služby poskytovány. Poskytovateli sociálních služeb ve smyslu tohoto zákona jsou následující subjekty:

- územní samosprávné celky a jimi zřizované právnické osoby,
- další právnické osoby,
- fyzické osoby,
- ministerstvo práce a sociálních věcí a jím zřízené organizační složky státu.⁴

1.2 Azylové domy v ČR

Vždy v historii byly lidé bez domova, o které bylo třeba se postarat. Od konce 19. století to zaručovalo takzvané domovské právo. To můžeme pokládat za jakýsi předobraz azylových domů. Ve větší míře začaly azylové domy v České republice vznikat až po roce 1990, v souvislosti s reformami, které po revoluci probíhaly. Tyto reformy měly za následek vznik či projevení se společenských fenoménů do té doby u nás neexistujících nebo skrytých.⁵

Domovy pro osamělé matky s dětmi, tak jak je známe dnes, začaly vznikat ve 40. letech 20. století, zpočátku v severských zemích, Itálii a Francii. U nás vzniklo první takové zařízení v roce 1963 v Ostravě. Byl experimentálně vybudován podnikem NHKG jakožto zařízení pro řešení obtížných životních situací jejich zaměstnankyň. Další čtyři domovy vznikly v roce 1984 v Chomutově, Vejprtech, Kladně a v Olomouci.

³ ČERMÁKOVÁ, Kristýna a Markéta K. HOLEČKOVÁ. Úvod. In: *Standardy kvality sociálních služeb: výkladový sborník pro poskytovatele*. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2008.

⁴ MOLEK, Jan. *Marketing sociálních služeb*. Praha: VÚPSV, 2009.

⁵ ŠTĚCHOVÁ, Markéta, Marina LUPTÁKOVÁ a Bedřiška KOPOLDOVÁ. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*. [online]. Praha, 2008.

V Praze byl první domov otevřen v roce 1987 v Uhříněvsi. Později vznikly domovy v Praze 4 – Jižní Město, Praze 5 – Barrandov a v Záběhlicích. Postupně byly domovy pro matky s dětmi zakládány i v dalších městech jako jsou Pardubice, Jiřetín pod Jedlovou, Náchod, Liberec, Havlíčkův Brod, Brno, Opava, Zábřeh na Moravě atd. Další rozvoj těchto zařízení nastal po převratu v roce 1989 současně se vznikem nestátních neziskových organizací a občanských sdružení.⁶

Azylové domy se řídí zákonem 108/2006 Sb. o sociálních službách, který ukládá povinnost zapsání v registru poskytovatelů sociálních služeb.⁷ Zřizovateli a provozovateli azylových domů jsou převážně neziskové a charitativní organizace, církve a v některých případech obec.⁸ Podle informací ministerstva práce a sociálních věcí je momentálně v registru poskytovatelů sociálních služeb 102 azylových domů buď pro matky s dětmi, nebo pro rodiny s dětmi.⁹

Azylové domy pro matky s dětmi jsou zařízení určená pro klienty, matky a jejich děti, které byly ohrožovány partnerem, nebo na ně přímo či nepřímo působil jiný nepříznivý vliv.¹⁰

Matoušek definuje azylový dům pro matky s dětmi jako zařízení sloužící k ubytování matek s malými dětmi (v ČR do tří let), které se dostaly do tak nepříznivé situace, že by bez náhradního ubytování nebyly schopny své dítě vychovávat.¹¹ Azylové domy počítají s pobytem klienta zpravidla po dobu několika týdnů až měsíců, během nichž by měl směřovat k vyřešení svých problémů a znovuzískání soběstačnosti. Od klienta se očekává aktivní snaha o jeho návrat k samostatnosti, širší spolupráce na řešení jeho problémů a převzetí odpovědnosti za vlastní život.¹²

⁶ Byt. PROXIMA SOCIALE. *Proxima Sociale: Služby v komunitě* [online].

⁷ ČESKO. Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006 o sociálních službách.

⁸ ŠTĚCHOVÁ, Markéta, Marina LUPTÁKOVÁ a Bedřiška KOPOLDOVÁ. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*. [online]. Praha, 2008.

⁹ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Registr poskytovatelů sociálních služeb* [online].

¹⁰ MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Praha: Portál, 2011.

¹¹ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003.

¹² MATOUŠEK, Oldřich, et al. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005.

V české republice také funguje Sdružení azylových domů v ČR. Jedná se o profesionální organizaci, která si klade za cíl jednak soustředit subjekty profesionálně se zabývající problematikou osob bez přístřeší nebo lidmi ohroženými ztrátou bydlení, ale zejména hájit jejich zájmy a poskytovat jim kvalitní prostředí pro fungování. Sdružení se věnuje výhradně podpoře služeb sociální prevence a momentálně má 92 členů. Na stránkách Sdružení azylových domů je možné získat seznam 135 azylových domů pro rodiny s dětmi.¹³

Azylové domy jsou službou sociální prevence, která poskytuje pobytovou službu na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení.¹⁴

Primárním posláním služeb sociální prevence je přispět k omezení jevů a situací, které mohou mít za následek sociální vyloučení jedince a nejsou a priori způsobeny neschopností pečovat o sebe z důvodu věku či zdravotního stavu. Tyto služby jsou orientovány na změnu nepříznivých sociálních (socioekonomických) podmínek, které vedou ke vzniku a šíření sociálně patologických jevů jako je kriminalita, zneužívání návykových látek, krize v rodině apod.¹⁵

Služby sociální prevence tedy napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby.¹⁶

Cílem těchto služeb je zejména:

- eliminovat vznik příčin negativních společenských jevů,
- zabránit šíření sociálně patologických jevů do části společnosti dosud nezasážené,
- napomoci jedincům, kteří jsou nositeli sociálně patologického chování, při opětovném sociálním začlenění do společnosti.¹⁷

¹³ O sdružení. *Sdružení azylových domů v ČR*. [online].

¹⁴ ČESKO. Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006 o sociálních službách.

¹⁵ MOLEK, Jan. *Marketing sociálních služeb*. Praha: VÚPSV, 2009.

¹⁶ ČESKO. Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006 o sociálních službách.

¹⁷ MOLEK, Jan. *Marketing sociálních služeb*. Praha: VÚPSV, 2009.

Zákon definuje jako cíle služeb sociální prevence pomoc osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a ochranu společnosti před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů.¹⁸

Nepříznivá sociální situace je chápána jako oslabení či ztráta dovedností řešit svou situaci tak, aby nedošlo k sociálnímu vyloučení a zároveň bylo podporováno sociální začlenění postižené osoby. Ke vzniku této situace může dojít z mnoha různých důvodů, k nimž patří: věk, nepříznivý zdravotní stav, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí, ohrožení práv a zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby a další závažné důvody. Stejně tak, jako je mnoho důvodů, na jejichž základě může dojít ke vzniku nepříznivé sociální situace, existuje pestrá škála druhů sociálních služeb. Jedná se o specializované služby, které mají pomoci člověku vzniklou situaci řešit.¹⁹

Zákon dále přesně vymezuje základní činnosti v rámci služby poskytované azylovým domem. Jedná se o:

- poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy
- poskytnutí ubytování
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.²⁰

V prováděcí vyhlášce k zákonu o sociálních službách je stanovena maximální výše úhrady za pobyt v azylovém domě a to jde-li o rodinu s nezletilými dětmi 90 Kč denně za dospělou osobu a 60 Kč denně za dítě včetně provozních nákladů souvisejících s ubytováním. Co se týče délky pobytu v azylovém domě, vyhláška hovoří o poskytnutí ubytování na dobu zpravidla nepřevyšující 1 rok.²¹

¹⁸ ČESKO. Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006 o sociálních službách.

¹⁹ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Otázky a odpovědi k zákonu č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a k zákonu č. 109/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o sociálních službách* [online].

²⁰ ČESKO. Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006 o sociálních službách.

²¹ ČESKO. Vyhláška č. 505 ze dne 29. listopadu 2006, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách.

Azylové domy se, při poskytování svých služeb, musí řídit Standardy kvality sociálních služeb (dále jen Standardy), které se staly závazným právním předpisem od 1. 1. 2007. Znění kritérií Standardů je obsahem přílohy č. 2 vyhlášky MPSV č. 505/2006 Sb., prováděcího předpisu k zákonu č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, v platném znění.²²

Standardy jsou souborem kritérií, která definují úroveň kvality poskytovaných sociálních služeb v oblasti personálního a provozního zabezpečení sociálních služeb a v oblasti vztahů mezi poskytovatelem a uživateli služeb.²³

Rozlišujeme tři základní typy standardů:

- Procedurální standardy – stanovují, jak má poskytování služeb vypadat, a z velké části se věnují také ochraně práv uživatelů.
- Personální standardy – zabývají se personálním zajištěním služeb, vzdělání a dovednostem pracovníků a pracovním podmínkám zaměstnanců.
- Provozní standardy – definují podmínky pro poskytování sociálních služeb, zabývají se prostory, ve kterých jsou služby poskytovány, na jejich dostupnost, ekonomické zajištění a rozvoj kvality.²⁴

1.3 Dětství

Pro potřeby diplomové práce se v této kapitole zabývám dětmi ve věku od osmi do čtrnácti let. Děti v tomto věkovém rozpětí se zúčastnily dotazníkového šetření v azylových domech.

²² Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Standardy kvality poskytovaných služeb*. [online].

²³ ČESKO. Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006 o sociálních službách.

²⁴ JOHNOVÁ, Milena. *Zavádění standardů kvality sociálních služeb do praxe: průvodce poskytovatele*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2002.

1.3.1 Školní věk

Období školního věku můžeme rozdělit na raný školní věk, střední školní věk a starší školní věk. Raný školní věk trvá od nástupu do školy, tzn. od šesti či sedmi let, přibližně dva roky, přičemž někteří autoři posouvají horní hranici až do jedenácti či dvanácti let. Začátek období středního školního věku je řazen do věku v osmi až devíti letech a trvá přibližně tři roky. V tomto věku přechází děti na druhý stupeň základní školy. Období staršího školního věku bývá také již označováno jako puberta a jedná se o období mezi jedenáctým až patnáctým rokem.²⁵

Erikson v období školního věku popisuje latentní fázi vývoje. Tímto stádiem podle něj dítě prochází ve věku šest až dvanáct let. Základním konfliktem tohoto období je snaživost versus méněcennost, které úzce souvisí s nástupem do školy. Zde se musí dítě vyrovnat s přechodem od hry k produktivním činnostem, které kladou nároky na jeho dovednosti a správné užívání nástrojů. Úspěch vyvolává radost a neúspěch pocit méněcennosti, a to i v tom případě, že úkol byl pro danou věkovou úroveň dítěte příliš obtížný.²⁶ „Ctností tohoto stadia je kompetence – krok ve směru zralého úkolového zaměření.“²⁷

Raný školní věk

Nástup do školy představuje v životě dítěte důležitý sociální mezník. Tento krok je limitován dosažením věku a jemu odpovídající vývojové úrovň. V tomto smyslu je zároveň i potvrzením normality dítěte. Roli školáka dítě vnímá podle významu, který jí přiřítá jeho rodina. Role školáka má určité znaky, které by měly alespoň přibližně naplňovat všechny děti. Také s sebou nese určitá očekávání, kterým je dítě

²⁵ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2012.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006.

²⁶ DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál, 2008.

²⁷ viz cit. č. 26, s. 70.

ve škole vystaveno. Nástup do školy je provázen nutností osamostatnění, přijetím odpovědnosti za vlastní jednání a také přijetím nové autority učitele.²⁸

Důležitým faktorem adaptace na školu je však i zvládnutí role spolužáka. Na počátku školní docházky je třída ještě málo diferencovaná. Teprve kolem desátého roku věku se třída diferencuje a vytváří si vnitřní strukturu. Spolužáci se také stávají referenční skupinou, se kterou je srovnáván výkon i chování dítěte.²⁹ Důležitý je pocit sounáležitosti se třídou.³⁰ Pokud si dítě mezi spolužáky vytvoří přijatelnou pozici, může jejím prostřednictvím uspokojit svou potřebu citové jistoty, bezpečí i potřebu seberealizace.³¹

Rodina tvoří u školáka součást jeho identity. Poskytuje mu modely rolí a vzor určitého způsobu chování. Rodiče představují zdroj jistoty a bezpečí a dítě věří, že tento svět bude trvat navždy beze změny. Role školáka může jeho roli v rodině i postoj rodičů k němu změnit. Role matky není v raném školním věku nikterak nápadná. Otec je důležitým modelem mužské role, přičemž může také být zdrojem jiných informací a zkušeností a často představuje větší autoritu než matka. V tomto období je silná tendence k identifikaci s rodičem stejného pohlaví. Interakce mezi otcem a matkou slouží dětem jako model vzájemného vztahu mužské a ženské role.³²

Pro správný dětský vývoj je nejvhodnější úplná funkční rodina. V případě rozpadu rodiny přijde dítě o zdroj množství pozitivních zkušeností, obzvláště jistoty existence rodinné jednotky. Rozpad rodiny s sebou nese pro dítě změnu vztahu nejen k rodiči, se kterým dítě trvale nežije, ale i k rodiči, se kterým žije. Pokud žije dítě jen s matkou, chybí v rodině model mužské role.³³

²⁸ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2012.

²⁹ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006.
viz cit. č. 28

³⁰ KAUFMANNOVÁ – HUBEROVÁ, Gertrud. *Děti potřebují rituály*. Praha: Portál, 1998.

³¹ viz cit. č. 28

³² viz cit. č. 28

³³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2012.

Střední školní věk

Střední školní věk je období relativního klidu, které můžeme stanovit od osmého až devátého roku do jedenáctého až dvanáctého roku. Dítě má sklon mít ve všem jasno, nejlépe na podkladě jednoznačných, hmatatelných důkazů. Role školáka se v tomto období postupně s adaptací na školu mění. Hodnocení školní práce se stává součástí školákovy identity, určitou autonomii získává v sebehodnocení. Vztah žáka k učiteli se stává více neutrální.³⁴

V tomto období je výrazný vliv dětské skupiny, jejíž normy se dítě snaží dodržovat, a to i v případě, že jsou někdy v rozporu s normami rodiny.³⁵

Identifikace s vrstevnickou skupinou tvoří významný mezník socializace.³⁶

Vrstevnickou skupinou označujeme skupinu, nejen dětí, jejíž členové jsou přibližně stejného věku a vyrůstali za podobných podmínek. Příslušnost k určité vrstevnické skupině hraje důležitou roli v převážné části života člověka.³⁷

Díky vrstevníkům dochází k uspokojování mnohých potřeb, např. citové jistoty či určitých zkušeností či seberealizace. Aby byl jedinec v dětské skupině přijímán, musí respektovat určitá pravidla, která zde existují, a dochází tak u něj k učení nových modelů chování. K výběru kamarádů dochází na základě stejnosti (věk, vývojová úroveň) a stejně tak má dítě potřebu identifikace s dětmi stejného pohlaví. Pro rozvoj přijatelného sebehodnocení dítěte je důležitý úspěch ve skupině. V období středního školního věku jsou děti již zralé k osamostatnění a sjednocení se skupinou, dovedou také jako skupina jednat.³⁸

Identita dětí v tomto období je závislá na tom, čím se cítí být. Je sociálním produktem zahrnujícím názory jiných lidí, které děti téměř celé přijímají. Významné je také srovnávání s jinými lidmi. Identita je také tvořena příslušností k osobně nejdůležitějším sociálním skupinám, jako je rodina či vrstevnická parta. Na konci

³⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2012.

³⁵ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006.

³⁶ viz cit. č. 34

³⁷ SEDLÁČKOVÁ, Daniela. *Rozvoj zdravého sebevědomí žáka*. Praha: Grada, 2009.

³⁸ viz cit. č. 34

období středního školního věku se sebepojetí dětí stává již složitější a diferencovanější. Na základě zkušeností si vytváří určitý ideál identity, který je poté motivuje k žádoucí aktivitě.³⁹

Ve středním školním věku vrcholí zájem dítěte o kolektiv. Podle H. Sullivana je potřeba kontaktu s vrstevníky nejvýznamnější potřebou školního věku. Prvořadým předpokladem úspěchu je v tomto věku především dokonalá pohyblivost a tělesná zdatnost. Sociální prestiž může posílit i určité atraktivní vlastnictví.⁴⁰

Preferovány jsou děti, které odpovídají standardu, nevybočují. Mají správné oblečení, správné jméno. To, co je standardní, je pro děti známé, pochopitelné, podporuje to jejich pocit jistoty, a proto je to příjemné. Naopak odmítány jsou děti, které pocit jistoty narušují, něčím se liší, nestačí požadavkům ostatních. Vrstevníci je odmítají. Chovají se k nim, jakoby to, že se liší, byla jejich chyba a změna záležela jen na jejich vůli.⁴¹

U dětí se v tomto období objevují projevy tzv. rodičovského chování. Zatím se však jedná pouze o jeho instinktivní, neuvědomělou a nenaučenou část. Pro její další rozvoj je nutná i specifická stimulace. U dětí se vytváří rodičovské postoje, které mohou v budoucnosti významně ovlivnit chování k vlastním potomkům. Často se děti v tomto věku již zvládnou velmi dobře postarat o mladší sourozence.⁴²

³⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2012.

⁴⁰ SEDLÁČKOVÁ, Daniela. *Rozvoj zdravého sebevědomí žáka*. Praha: Grada, 2009.

⁴¹ viz cit. č. 40

⁴² LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 2007.

viz cit. č. 39

1.3.2 Dospívání

Dospívání je přerod z dětství do dospělosti. Jako dospívání jsou společně označována dvě vývojová období. Prvním je puberta (některými autory označována jako starší školní věk) a na ni poté navazuje adolescence.⁴³ Ve svém výzkumu se zabývám jen dětmi do čtrnácti let, proto zde popisuji pouze období puberty a adolescenci se již nevěnuji.

Erikson popisuje dospívání jako období mezi dvanáctým a osmnáctým rokem. Podle něj toto období spojuje veškeré předchozí představy mladého člověka o sobě samém. Jedinec musí získat pocit identity v zaměstnání, sexuálních rolích, politice a náboženství. Z toho všeho vychází jako základní konflikt tohoto období identita versus zmatení rolí. Vědomí identity ego dodává naštěstí dospívajícímu důvěru, že jeho sebepojetí koresponduje s tím, jak jej vnímají druzí. Za ctnost tohoto stadia považuje Erikson věrnost, kterou chápe jako o osobní oddanost zvolenému povolání či životní filozofii.⁴⁴

Macek za adolescenci označuje celé období mezi dětstvím a dospělostí a v tomto rámci rozlišuje tři fáze. Časnou adolescenci zhruba od 11 do 13 let, střední adolescenci vymezenou intervalem 14 až 16 let a pozdní adolescenci od 17 do 20 let.⁴⁵

Puberta

Puberta se časově kryje s obdobím staršího školního věku a lze ji lokalizovat přibližně mezi jedenáctý a patnáctý rok života jedince.

Puberta je významným biologickým mezníkem a na konci tohoto období se objevuje další důležitý mezník – sociální. Je jím ukončení základní školy a volba

⁴³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2012.

⁴⁴ DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál, 2008.

⁴⁵ MACEK, Petr. *Adolescence*. Praha: Portál, 2003.

povolání. Souhrn všech změn, ke kterým dojde v tomto období, má za následek ztrátu stávajících jistot a potřebu nové stabilizace. Jako úkol puberty lze tedy pokládat změnu vlastní identity, jež by byla potvrzena dosažením nové, přijatelné pozice.⁴⁶ Za jeden z nejdůležitějších vývojových úkolů pubescence považujeme tedy zformování stabilní identity. Mezi další úkoly tohoto období patří oproštění se od závislosti na rodičích.⁴⁷ Říčan období pubescence popisuje jako nejdramatičtější a biodromálně nejzajímavější.⁴⁸

Období pubescence je časem zvýšené emoční lability, krizí a pocitových zvrátů.⁴⁹ U mnoha pubescentů dochází k častým a nápadným změnám nálad a impulsivnímu chování. Jejich postoje a reakce jsou často nestále a nepředvídatelné. Toto chování má svůj původ v nejistotě pubescenta týkající se jeho současného, především však budoucího, postavení mezi lidmi, požadavků společnosti a jeho úkolů.⁵⁰

Důvod vznětlivosti, bouřlivých afektivních reakcí, zasněnosti, nesoustředěnosti či apatie pubescentů však můžeme nalézt i v rychlém tělesném vývoji, kdy se nervová soustava zatím neumí vyrovnat se silnými podněty.⁵¹

Výsledkem uvedených změn bývá množství konfliktů a napětí ve vztazích s jinými lidmi. Pubescent se stává introvertnějším a nerad dává najevo své city. Změnami prochází i jeho sebehodnocení, ve kterém je pubescent zranitelnější a nejistý, z čehož vyplývá i jeho větší vztahovačnost.⁵² Dochází ke zvýšené míře sebereflexe a egocentričnosti. Pubescent má vysokou potřebu sebehodnocení. S tím souvisí nadšení a horování určitým osobám či názorům, které vytváří referenční rámec jeho sebehodnocení. To je celkově kolísavé a sebecit labilní.⁵³

⁴⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2012.

⁴⁷ LUYCKX, Koen et al. Identity Statuses Based on 4 Rather Than 2 Identity Dimensions: Extending and Refining Marcia's Paradigm. *Journal of Youth and Adolescence* [online]. 2005.

⁴⁸ ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004.

⁴⁹ MACEK, Petr. *Adolescence*. Praha: Portál, 2003.

⁵⁰ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006.

⁵¹ HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. Praha: Portál, 2011.

⁵² viz cit. č. 46

⁵³ viz cit. č. 49

Se sebehodnocením souvisí výrazný nárůst významu subjektivního hodnocení zevnějšku. Ten se projevuje větší pozorností nejen k vlastnímu tělu, ale i k oblečení. Pocitem nespokojenosti se svým tělem trpí ve větší míře dívky. Tělesná atraktivita se v tomto období stává sociální hodnotou.⁵⁴

Jak již bylo řečeno, mladý člověk musí nalézt novou identitu, neboť již není dítětem a ještě není dospělým. Musí poznat své schopnosti, silné i slabé stránky.⁵⁵

Macek uvádí, že mladý člověk v tomto věku rád napodobuje a je rád napodobován.⁵⁶

Nový způsob poznání sebe sama je pro pubescenta introspekce. Vedle ní je však stále významné srovnání s jinými lidmi, především s vrstevníky. Na důležitosti nabývá také ideál identity, který si pubescent vytváří. V procesu změny a tvorby nové identity hraje podstatnou roli přechodné stadium tzv. skupinové identity. Jde o podpoření vlastní zatím nejisté individuální identity prostřednictvím ztotožnění se s určitou skupinou, která jedince přijatelně definuje a podporuje tak jeho sebevědomí. Součástí nové identity je i budoucí sociálně profesní role, v jejíž volbě se projevuje míra identifikace s vlastní rodinou.⁵⁷

Socializační rozvoj je v tomto období ovlivňován novými kompetencemi. Ke změnám dochází v názorech pubescenta na jiné lidi i v jeho sociálních rolích. Odmítá podřízenou roli a ve vztahu k autoritě má potřebu potvrzovat své kompetence. Toto ovlivňuje i komunikaci mezi dospělými a pubescenty. Vrstevnická skupina je v tomto období významným činitelem a pro pubescenta je významné, jakou roli v ní získá. Vrstevnická skupina představuje pro pubescenta také zkušenost se symetrickou pozicí. Také dochází k odklonu od hodnotového systému rodiny směrem k normám skupiny, což je ovlivněno i emancipací v tomto věku.⁵⁸

⁵⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2012.

⁵⁵ KAUFMANNOVÁ – HUBEROVÁ, Gertrud. *Děti potřebují rituály*. Praha: Portál, 1998.

⁵⁶ MACEK, Petr. *Adolescence*. Praha: Portál, 2003.

⁵⁷ viz cit. č. 54

⁵⁸ viz cit. č. 54

Růst významu vrstevnických vztahů můžeme spatřovat v podpoře snahy o zvládnutí vývojových úkolů vyzývajících k osamostatňování se a snižování závislosti na rodičích.⁵⁹

Odpoutání od rodiny tvoří vývojový úkol i potřebu tohoto období. Dochází při něm k proměně citové vazby k rodičům. Pocit jistoty a bezpečí, který rodina poskytovala, se mění a začíná fungovat jako představa. Mladý dospělý se snaží najít vlastní způsob dosažení emancipace bez porušení pozitivního vztahu s rodiči.⁶⁰ Autoři uvádí, že rodina, jakožto primární sociální skupina, má nezastupitelnou roli při výchově a formování jedince. Sociální prostředí a obzvláště rodina ovlivňují například i způsob využívání volného času u dětí.⁶¹

Scharfová a Mayselessová usuzují, že citové odpoutání od rodičů umožňuje pozdější navazování citových vazeb mimo rodinu.⁶²

Jak již bylo dříve uvedeno, je zvýšená sebereflexe jednou z charakteristik tohoto období. Postupně dochází ke změně vztahového rámce uvažování o sobě. K vlastnímu já jsou vztahovány názory a soudy osob subjektivně významných, společenské normy a vrstevnické standardy.⁶³

Členství ve vrstevnické skupině má zcela nezastupitelný význam pro vývoj pubescenta. Dospívající tráví většinu svého volného času s kamarády a partou a vrstevnická skupina má více než kdy jindy větší vliv a význam než učitelé, rodiče nebo jiné autority.⁶⁴ Množství autorů, jako je například Krosnick & Judd (1982)

⁵⁹ MICHALČÁKOVÁ, Radka et al. Strachy a citová vazba k rodičům v období rané adolescence. *E-psychologie: elektronický časopis ČMPS* [online]. 2010.

⁶⁰ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2012.

⁶¹ PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002.

⁶² MAYSELESS, Ofra a Miri SCHARF. Putting eggs in more than one basket: A new look at developmental processes of attachment in adolescence. In MAYSELESS, Ofra a Miri SCHARF. *Attachment in adolescence: reflections and new angles*. San Francisco, Calif: Jossey-Bass, 2007.

⁶³ MACEK, Petr. *Adolescence*. Praha: Portál, 2003.

⁶⁴ viz cit. č. 61

či Harris (1995), kteří se tímto obdobím zabývali, zastává názor, že význam vrstevnických vztahů u pubescenta významně roste na úkor vztahů s rodiči.⁶⁵

Věřné mínění skupiny vrstevníků, jakou je například třída, je pro pubescenta tak významné, že aby unikl odsouzení z jejich strany, riskuje vážný konflikt s rodiči a učiteli.⁶⁶

Usilování dospívajícího směřuje k tomu, aby si vydobyl pozici v partě a obstál v ní. Vliv této vrstevnické skupiny často převyšuje vliv rodičů.⁶⁷

Sdílení zájmových činností a společných zájmů pomáhá upevňovat pozitivní sociální vztahy ve skupině. Společné aktivity podporují, podněcují a rozvíjí samostatnost, tvořivost a zdravou společenskou aktivitu.⁶⁸

Lze tedy říci, že identita se u pubescenta nemůže vytvářet samovolně, ale na základě interakcí ve vrstevnických skupinách.⁶⁹

Dunphy ve své práci vymezil pro tento věk jakožto typické skupiny party (cliques). Definuje je jako relativně malé, sociálně kohezní skupiny do deseti členů převážně stejného věku a s podobným socioekonomickým statusem, zájmy, postoji i preferencemi. Tyto party jsou většinou buď chlapecké, nebo dívčí, a jen málokdy smíšené.⁷⁰

Vrstevnická skupina má pro vývoj pubescenta tedy řadu důležitých funkcí. Stabilizuje ho a zakotvuje v procesu fyzických, psychických i sociálních změn tím, že mu dá možnost si uvědomit, že obdobně to prožívají i jeho vrstevníci (D. Hamachek, 1980).⁷¹

⁶⁵ In MUUSS, Rolf. E. *Theories of adolescence*. New York: McGraw-Hill Publishers, 2006.

⁶⁶ ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004.

⁶⁷ HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Praha: Portál, 2009.

⁶⁸ PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002.

⁶⁹ MUUSS, Rolf. E. *Theories of adolescence*. New York: McGraw-Hill Publishers, 2006.

⁷⁰ viz cit. č. 69

⁷¹ In MACEK, Petr. *Adolescence*. Praha: Portál, 2003.

1.4 Vliv prostředí na vývoj jedince a kvalitu jeho života

Vývoj je proces evolučních, vzájemně souvisejících změn tělesných a duševních znaků člověka v průběhu jeho individuálního života. Průběh vývoje je ovlivněn dědičností, prostředím, ve kterém člověk vyrůstá, a jeho individuální specifikací.⁷²

Vývoj v širším slova smyslu lze chápat jako úspěšné naplňování nutných klíčových změn k postupnému osamostatňování se, k individuaci. Na způsobu a úspěšnosti vývoje dítěte se přibližně stejnou měrou podílejí faktory vrozené a vlivy prostředí. Vývojové tempo může být vlivem nepříznivých vnějších podmínek různě zpomaleno.⁷³

1.4.1 Prostředí bydliště a rodiny

Vývoj každého jedince je ovlivňován prostředím spolu s výchovou a dědičností, přičemž prostředí chápeme jako vnější vlivy působící na jedince – přírodní, společenské, hmotné či duchovní podněty. Ovlivňování jedince prostředím a okolím je označováno za působení nezáměrné (funkcionální). Každý je ze svého prostředí atakován názory, vzorci chování, vědomostmi atd., ale je rozdílné, jak má kdo nastavený hodnotový systém a do jaké míry se tedy nechá ovlivnit. Prostředí můžeme členit dle mnohých kritérií. Podle velikosti prostoru rozlišujeme mikroprostředí (rodina, místo bydliště), mezzoprostředí (škola, vrstevnické skupiny), makroprostředí (stát, společnost, kultura) a globální prostředí (svět). V souvislosti se samotným jedincem ho rozdělujeme na osobní (rodina), lokální (obec, vrstevníci, známí lidé), oblastní (škola, zájmové kolektivy) a celospolečenské (sounáležitost k subkultuře).⁷⁴

⁷² KERN, Hans. *Přehled psychologie*. Praha: Portál, 2000.

⁷³ KULÍŠEK, Robert. *Vývoj úzkosti a její výskyt v dětství. Průvodce náhradní rodinnou péčí*. 2011.

⁷⁴ SVOBODOVÁ, Jarmila a Bohumira ŠMAHELOVÁ. *Kapitoly z obecné pedagogiky*. Brno: MSD, 2007.

Lze rozlišit dva základní extrémní typy teorií o vlivu prostředí. Jedna teorie nachází veškeré předpoklady pro vývoj osobnosti v dědičnost a podle druhé je člověk při narození nepopsanou deskou a formuje jej teprve prostředí a výchova. Oba tyto pohledy mají své zastánce. Odborná společnost dnes v této souvislosti mluví o sociální dědičnosti. Tento termín odráží názor, že „vedle geneticky přenášených dispozic, přenášejí se i určité způsoby a modely chování v daném prostředí existující“.⁷⁵

Výzkumy řeší otázku, do jaké míry lze očekávat situační podmíněnost působení osobnostních rysů na chování jedince. Výzkum prováděný B. Floredus-Myrhed, N. Pedersen, I. Rasmuson, z roku 1980 konstatoval, že vedle vrozených dispozic má velký význam i sociální prostředí. Naopak výzkum A. Tellegena a jeho spolupracovníků z roku 1988 ukázal, že vliv dědičnosti je významnější než vliv prostředí.⁷⁶

Zájem o vliv prostředí na chování lidí lze pozorovat už v 19. a 20. století v souvislosti s bytovou politikou. Výsledky sociálních přehledů tehdy ukázaly souvislost mezi vysokou kojeneckou a dětskou úmrtností, úmrtností na infekční nemoci, vysokou kriminalitu, alkoholismem a dalšími formami sociálních patologií v oblastech substandardního bydlení. Tato zjištění vedla k postupnému zlepšování úrovně bydlení ve městech.⁷⁷

Prostředí, ve kterém žijeme, ovlivňuje podle sociogeografického konceptu však i kvalitu života. Ta je podle tohoto konceptu naplňována mnoha různými dimenzemi, mezi které řadí ekonomické, sociokulturní a environmentální charakteristiky regionů, sídel nebo jejich částí.⁷⁸

V souvislosti s vlivem prostředí na kvalitu života se vynořují termíny jako prostorová (sociální) marginalizace a exkluze, sociálně prostorová polarizace,

⁷⁵ *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Editor Blahoslav Kraus, Věra Poláčková. Brno: Paido - edice pedagogické literatury, 2001.

⁷⁶ VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. Praha: Grada, 2008.

⁷⁷ MUSIL, Jiří. Jak se formovala sociologie bydlení. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* [online]. 2005.

⁷⁸ BALCAR, Karel. Životní smysl a kvalita života. In: PAYNE, Jan. *Kvalita života a zdraví*. V Praze: Triton, 2005.

deprivace a ghettoizace (části) sídel, separace a segregace. Rozlišné formy sociálních a územních nerovností pak mohou negativně ovlivňovat kvalitu života obyvatel v daných lokalitách a znevýhodňovat některé skupiny obyvatel, především jednotlivce a domácnosti s nižší sociální a prostorovou mobilitou.⁷⁹

Sociálněvědní výzkumy se v posledních letech čím dál více soustřeďují na sociálně vyloučené romské lokality se sníženou kvalitou života. Zde provedené výzkumy ukázaly mimo jiné povahu sociálního vylučování a jeho dimenze zejména v oblasti bydlení, zaměstnávání a vzdělávání (viz například GACa 2006; Hirt, Jakoubek 2006; Kašparova, Ripka, Sidiropulu Janků 2008).⁸⁰

U rodin ohrožených či postižených bezdomovectvím, má kvalita a lokalita bytu, ve kterém je ubytována, vliv na úspěch reintegrace. Naproti tomu lokality s vysokým stupněm segregace (typické pro sociální byty v mnohých evropských zemích) napomáhají posunu po spirále sestupné mobility. Potřeba ubytování a existence domova je velmi důležitým krokem k normalizaci životní situace.⁸¹

Prostředí, které nás ovlivňuje, je tvořeno také ostatními lidmi. Jedinci ve svém životě uplatňují pozorování, které aktivity jsou v daném prostředí efektivní a které ne, a na základě toho konstruují své vzorce chování a zvažují, kdy je vhodné je uplatnit. Děti si díky schopnosti autoregulace osvojují sociální a morální standardy na základě pozorování toho, které chování je rodiči, vrstevníky a dalšími lidmi kolem nich přijímáno pozitivně a které negativně.⁸²

Budeme-li pátrat po tom, co je to optimální prostředí, dostaneme se nakonec k tomu, že je to otázka velmi individuální. A to nejen od jedince k jedinci, ale i v závislosti na pohlaví, neboť výzkumy dokázaly rozdílný vliv prostředí,

⁷⁹ OUŘEDNÍČEK, Martin a Jana TEMELOVÁ. Nové sociálně prostorové nerovnosti, lokální rozvoj a kvalita života. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* [online]. 2011.

⁸⁰ In NEKORJAK, Michal, Klára VOMASTKOVÁ a Adéla SOURALOVÁ. Uváznutí v marginalitě: vzdělávací trh, „romské školy“ a reprodukce sociálně prostorových nerovností. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* [online]. 2011.

⁸¹ LUX, Martin, Martina MIKESZOVÁ a Petr SUNEGA. *Podpora dostupnosti bydlení pro lidi akutně ohrožené sociálním vyloučením: mezinárodní perspektiva a návrhy opatření v ČR*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2010.

⁸² JANOŠEK, Jaromír. Sociálně kognitivní teorie Alberta Bandury. *Československá psychologie*. 1992.

dle pohlaví dítěte. Citlivější na vnější podmínky a více podléhající vlivům prostředí se ukázali chlapci.⁸³

Vliv prostředí můžeme však kromě výsledků výzkumů pozorovat i v některých zdokumentovaných případech. Děti, které byly od narození drženy v úplné sociální izolaci, jevíly zásadní deficit lidské psychiky a v podstatě se chovaly jako lidem fyzicky podobní živočichové (např. vlčí děti a další případy extrémní sociální izolace).⁸⁴

Prostředí působí na dispozice jedince a jeho psychický vývoj ovlivňuje individuálně. Na rozvoji psychických vlastností se nejvíce podílejí sociokulturní vlivy, které chápeme jako soubor podnětů, které přináší sociální interakce.⁸⁵

Lze tedy říci, že lidé nejsou hnáni ani výlučně vnitřními silami, ani nejsou automaticky tvarováni pouze vnějším prostředím. Lidé v rámci recipročních vlivů přispívají k vlastní motivaci, chování a rozvoji, na čemž mají zásluhu základní lidské schopnosti (capabilities). V individuálním vývoji jsou tyto schopnosti buď rozvíjeny nebo zůstávají nepovšimnuty a lidé se pak mezi sebou liší jejich konkrétní podobou.⁸⁶

1.4.2 Pojetí domova

Matějček definuje domov jakožto místo, kde jsou naši lidé, což jsou ti, ke kterým patříme a kteří patří k nám. Domov je místem, kde se nemusíme přetvařovat a nic předstírat, ba ani není vhodné něco takového dělat. Je to místo, kde nás přijímají takové, jací jsme a kam se můžeme vracet. A právě toto vědomí v nás vyvolává pocit jistoty a bezpečí. Domov je místo, kde žijí společně dospělí a děti, kteří se mají rádi, a kde se děti učí vzájemným postojům k prarodičům, příbuzným, přátelům a známým. Děti, které poznají domov a prožijí šťastné dětství, s největší pravděpodobností budou

⁸³ *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Editor Blahoslav Kraus, Věra Poláčková. Brno: Paido - edice pedagogické literatury, 2001.

⁸⁴ NAKONEČNÝ, Milan. *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha: Academia, 1997.

⁸⁵ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000.

⁸⁶ JANOUŠEK, Jaromír. Sociálně kognitivní teorie Alberta Bandury. *Československá psychologie*. 1992.

schopny v dospělosti tyto kvality poskytnout svým dětem. Tento fenomén přenosu mezi generacemi se nazývá sociální dědičnost. Vyjdeme-li ze studií, lze říci, „že domov dnešních dětí je předznamenán v domovu jejich rodičů“.⁸⁷

Pro některé lidi může být domov spojen s osobou žijící v rodném domě, a která jej zároveň spojuje s ostatními členy rodiny.⁸⁸

Zároveň v nás pocit domova vyvolávají věci, k nimž máme osobní vztah.⁸⁹

Pokud má dítě skutečný pocit domova, nemá potřebu toto navenek nikterak deklarovat. Domov je definován jakožto emocionální i právní vztah rodičů a dítěte. Domov vytváří biologická, kulturní i pobytová kontinuita – společné bydliště.⁹⁰

Jednou z podmínek šťastného dětství a zároveň předpoklad pro vývoj duševní stránky ve zdravou osobnost je dobrý domov. Jednou z podmínek je, aby toto prostředí bylo stálé a citově příznivé. Rodina a jeho domov by pro dítě měla představovat základní životní jistotu, přičemž nezáleží, zda dítě vychovávají rodiče, zda je jejich svazek stvrzen zákonem nebo zda jde o jednu nebo více osob.⁹¹

Většinou kolem sedmého měsíce věku začne dítě ve svém okolí výrazně upřednostňovat jednu či více osob, které jsou pro něj zdroji pocitu bezpečí a jistoty. V tomto věku také začíná rozlišovat známé, které je pro něj dle dosavadní zkušenosti bezpečné a neznámé, znamenající nebezpečí. Tento princip uplatňuje zprvu pouze na osoby ve svém okolí, ale postupně jej rozšíří i na místo pobytu, prostředí a další širší okolí.⁹²

Přibližně ve dvou letech věku se u dětí za normálních okolností vytváří představa domova. Souvisí to s tím, že dítě v tomto věku upouští od představy sebe a matky jako jediné osoby a přijímá tzv. rodinnou identitu. Vnímá své místo v určitém společenství

⁸⁷ MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. s. 10.

⁸⁸ BENEŠOVÁ, Romana a Jana BARVÍKOVÁ. Kdo je člen rodiny a kdo už „jen“ příbuzný?. *AntropoWebzin* [online]. 2011.

⁸⁹ MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. Praha: Sociologické nakl., 1995.

⁹⁰ ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál, 2007.

⁹¹ MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994.

⁹² MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002.

lidí. V představě domova je ve věku dvou až tří let zahrnuto celé společenství lidí, mezi kterými vyrůstá.⁹³

V předškolním věku dochází u dítěte k překračování hranic rodiny a domov se stává bezpečným místem, kam se dítě vrací z výprav za poznáním světa.⁹⁴

Do období předškolního věku byl domov pro dítě místem, které zde bylo pouze pro něj a jeho bezpečí a jistotu. V tomto období dochází ke změně tohoto pojetí. Domov se mění na místo, které je také jeho a pokud se v něm cítí příjemně a bezpečně, chce se jím pochlubit kamarádům, které si zve na návštěvu, aby jim ho ukázal v tom nejlepším světle.⁹⁵ Děti cítí bolest a ponížení, když jsou domácí poměry takové, že se stydí či bojí domů někoho přivést.⁹⁶

Obecně můžeme konstatovat, „že čím je dítě starší, tím výraznější a pevnější formu jeho pojetí domova nabývá. Narušení tohoto pojetí je tedy s postupujícím věkem dítěte čím dál náročnější, a tedy i svým způsobem nebezpečnější“.⁹⁷

Avšak s ohledem na individuální rozdíly můžeme stanovit jedenáct let věku jakožto hranici, kdy je dítě schopno zvládnout zátěž spojenou se změnou prostředí.⁹⁸ Na druhou stranu nelze brát věk jako jediný činitel určující jak dítě zvládne změnu prostředí. Stejně významným faktorem se ve vztahu k dítěti stávají pocity rodičů ohledně stěhování a jejich osobní pocit spokojenosti se změnou. Děti mají velikou schopnost se přizpůsobit, která je však ovlivňována „jak spokojeni, či nespokojeni jsou jeho rodiče, jak pozitivně či negativně se vyjadřují vůči novým životním podmínkám a jaké informace, pozitivní či negativní, dítěti verbálně i neverbálně předávají“.⁹⁹

K vytvoření domova a stability prostředí přispívá, pokud mají rodiče pevnou soustavu hodnot a životní cíle, pro které dokáží něco obětovat. Dítě si pocit domova

⁹³ MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002.

⁹⁴ viz cit. č. 93

⁹⁵ MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994.

MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002.

⁹⁶ viz. cit. č. 93

⁹⁷ viz. cit. č. 93, s. 100.

⁹⁸ viz. cit. č. 93

⁹⁹ viz. cit. č. 93, s. 106.

nevytvoří, pokud v rodině chybí řád a pevný denní program; lidé neustále přichází a odchází a neustále se dějí nové, převratné věci. Toto chování vychází ze soustavy hodnot, které rodina přijímá. Pokud na nejvyšších příčkách defiluje okamžité uspokojování měnících se potřeb a snaha užít si, má to za následek onu nestabilitu domácího řádu.¹⁰⁰

1.4.3 Vliv barev

Světlo je elektromagnetické záření a různými vlnovými délkami, které zrak převádí na konkrétní barevný vjem. Jednotlivé vlnové délky zastupují jiný barevný odstín, jinou barvu. Každá barva, představující jinou vlnovou délku, může mít mnoho různých hodnot jasů a sytosti, a lidské oko tedy může rozeznat přes sedm milionů barevných odstínů. Podle Národního úřadu pro standardizaci existuje pro 7500 z nich název.¹⁰¹

Rozlišujeme ještě také dvě barvy nebarvy, černou a bílou. Černá barva vzniká při nepřítomnosti světla a naopak bílá barva je tvořena složením různých vlnových délek. Tyto vlnové délky tvoří šest okruhů barev – červená, oranžová, žlutá, zelená, modrá a fialová. Vjem barvy je vždy závislý na podmínkách pozorování, citlivosti zrakového orgánu a psychickém stavu daného člověka.¹⁰²

Působení barev a barevných kombinací je tedy vždy individuální, avšak jejich vliv na psychické i fyzické zdraví člověka je prokázáný. Barvy mohou ovlivňovat náladu i vitalitu člověka.¹⁰³

Existují zcela přesvědčivé neurofyziologické a klinické poznatky opravňující použití fototerapie a koloroterapie. Přičemž neurofyziologické poznatky neodporují

¹⁰⁰ MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Praha: Avicium, 1989.

¹⁰¹ ATKINSON, Rita L. et. al. *Psychologie*. Praha: Portál, 2003.

¹⁰² KULKA, Jiří. *Psychologie umění*. Praha: Grada, 2008.

¹⁰³ ŠICKOVÁ-FABRICI, Jaroslava. *Základy arteterapie*. Praha: Portál, 2002.

klinickým zkušenostem. Poznatky z několika posledních let výrazně zpřesňují znalosti mechanismů působení barev.¹⁰⁴

Modrá barva

Jedná se o barvu naděje, víry a stability, senzitivity a loajálnosti, která snižuje psychické napětí a uklidňuje. U citlivých osob může modré prostředí vyvolat snížení tepové frekvence a lehký pokles tlaku. I přes to, že má modrá barva tyto sedativní efekty, způsobuje spánkový diskomfort, poruchy usínání, neklid a přerušovaný spánek. Tuto barvu odmítají lidé originální, vnitřně nejistí či nespokojení se svými vztahy.

Červená barva

Jedná se o barvu dobyvatelů, hrdinství, vitality a revoluce. Je to barva rázná a energická. Představuje lásku, sex, plodnost a mučednictví, avšak zároveň je barvou utrpení, smrti, barvou pekla a ďábla. Jde o barvu signální, znamenající riziko, zákaz a pohotovost. Červená barva nás irituje, dráždí, vyvolává neklid, zrychluje tepovou frekvenci, navozuje pocit tepla a u citlivých osob může vyvolat i mírné kolísání tlaku.

Purpur, šarlat, nach

Jsou to syté červené barvy s různě intenzivním nádechem fialové, přičemž, čím více fialové je přidáno, tím je výsledná barva studenější a smutnější. Purpur představuje symbol síly, vůdcovství a respektu. Nach na nás působí chladně, vznešeně a odtažitě.

Zelená barva

Zelená je velmi dominantní barvou, která je však vnímána jako barva obecně hojivá a regenerační. Je to barva, která uklidňuje, harmonizuje a navozuje relaxovaný stav.

¹⁰⁴ DYLEVSKÝ, Ivan. Barvy, barevné vnímání a koloroterapie. *Kontakt: Scientific Acta Faculty of Social and Health Studies: vědecký časopis Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity*. 2005.

Žlutá barva

Žlutá je barvou slunce, života a veselí. Je však výkladově rozporná. V heraldice představuje moc, stabilitu, věrnost, oddanost, moudrost a slávu. Zároveň však byla ve středověku nařízenou barvou prostitutek a symbolizovala zbabělost, žárlivost, zradu, stáří, úpadek, zánik a nemoc. Psychologicky se jedná o barvu světla, energie, kreativity a dobré nálady.¹⁰⁵

1.5 Děti v azylových domech

Mezi faktory, které zásadně omezují naplňování základních potřeb dítěte, řadíme život v nevládných a nevyhovujících podmínkách, chudobu, napětí v rodinném prostředí, dlouhodobou dysfunkčnost rodiny, přítomnost domácího násilí, rozvod rodičů či bezdomovectví. Tyto okolnosti mají zásadní vliv na jeho bio-psycho-sociální vývoj, vedou k nerovnosti v postavení ve společnosti a k nerovnosti životních šancí. Děti bez domova jsou kromě citové a podnětové deprivace skupinou vysoce ohroženou sociálně patologickými jevy. Závažnost všech těchto rizik a případná intenzita narušení vývoje dítěte je velmi individuální, neboť vždy závisí na vrozených dispozicích dítěte a jeho adaptivních schopnostech.¹⁰⁶

Ženy, které do azylového domu s dětmi přicházejí, lze rozdělit do několika skupin.

První skupina je tvořena ženami, které se v azylovém domě ocitají z důvodu domácího násilí. Hlavním úkolem je pro ně budování důvěry, sebeúcty a kvalitních vztahů se sociálním okolím.¹⁰⁷

Druhou skupinou žen v azylových domech jsou matky v rozvodovém řízení. Mohou trpět depresemi, je pro ně obtížné vytvořit dětem klidné a láskyplné domácí

¹⁰⁵ DYLEVSKÝ, Ivan. Barvy, barevné vnímání a koloroterapie. *Kontakt: Scientific Acta Faculty of Social and Health Studies: vědecký časopis Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity*. 2005.

¹⁰⁶ HOMOLKOVÁ, Zita. *Děti z azylu: teoretická východiska a praktické možnosti využití volného času dětí v azylových domech pro matky s dětmi*. Hradec Králové: Oblastní charita, 2006.

¹⁰⁷ VOJTOVÁ, Věra. *Kapitoly z etopedie*. Brno: Masarykova univerzita, 2008.

zázemí. To se odráží v raném i pozdějším životě dítěte. U dětí se často vyskytnou dlouhodobé problémy, jako je zhoršený prospěch ve škole, neschopnost vycházet s kamarády, vzdor vůči učitelům a autoritám a z toho vyplývající neposlušnost.¹⁰⁸

Třetí skupinu tvoří ženy se slabým socioekonomickým statusem. Většinou nemají stálého partnera a chybí jim i rodinné zázemí. Často střídají podnájmy a do azylového domu přichází z důvodu finanční tísně. U jejich dětí může následkem častého stěhování, střídání škol a chybějícího stálého zázemí dojít k výskytu problémů ve výchově, školním prospěchu i celkovém životním postoji. Reakce na změnu třídy mohou být také nepříznivé, záleží na každém dítěti, jak se se změnou prostředí a ztrátou kamarádů vypořádá.¹⁰⁹

Primární cílovou skupinou azylového domu pro matky s dětmi jsou matky. Děti, které s sebou do azylového domu přivádí, tak mnohdy zůstávají částečně stranou pozornosti. Tyto děti lze, podle toho z jakého prostředí pocházejí, rozdělit do dvou základních skupin:

- děti z prostředí subkultury společenské periferie (děti z chudých, skromných podmínek),
- děti původně dobře sociálně začleněné (děti žijící dlouhodobě v rodině dobře situované, navenek vypadající spořádaně, materiálně zabezpečené, rodina je však silně ohrožující a všechny její členy ohrožuje domácí násilí).¹¹⁰

Jiří Večerník (1991) uvádí, že „chudoba představuje relativní deprivaci, určenou vzdáleností od jistého společenského standardu, který je považován za přijatelný. Lze ji chápat jako sociální strádání. Člověk se cítí být chudý na základě srovnání s normou určité sociální vrstvy dané společností, k níž patří (nebo by si to přál). Považuje se za méněcenného a vyloučeného z této skupiny.“¹¹¹

¹⁰⁸ TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: [jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů]*. Praha: Návrat domů, 2007.

¹⁰⁹ TRAIN, Alan. *Nejčastější poruchy chování dětí: jak je rozpoznat a kdy se obrátit na odborníka*. Praha: Portál, 2001.

¹¹⁰ HOMOLKOVÁ, Zita. *Děti z azylu: teoretická východiska a praktické možnosti využití volného času dětí v azylových domech pro matky s dětmi*. Hradec Králové: Oblastní charita, 2006.

¹¹¹ In VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2008. s. 741

Pro děti vyrůstající v ústavu je typická psychická deprivace. Subdeprivaci, jakožto deprivaci menší intenzity, lze nalézt u dětí vyrůstajících v rodinách, kde jeden z rodičů trpí vážnou poruchou duševního zdraví, závislostí, u některých dětí po rozvodu a u dětí svobodných matek.¹¹²

Deprivaci můžeme rozdělit na citovou a sociálně kognitivní. Citovou deprivaci způsobuje nedostatek emočních podnětů či absence stabilního a spolehlivého vztahu s mateřskou osobou. Sociálně kognitivní deprivace je způsobena podnětově chudým prostředím, narušujícím rozvoj rozumových schopností dítěte a jeho socializaci.¹¹³

Je třeba říci, že ženy v azylových domech lze označit za bezdomovce. Bezdomovci jsou totiž nejen ti, které z různých důvodů postihlo společenské vyloučení a ztráta bydlení, ale i lidé, kteří jsou touto ztrátou ohroženi, žijí na veřejných místech či v neadekvátních anebo nejistých životních podmínkách.¹¹⁴

U dětí těchto bezdomovkyň, lze najít deprivaci citovou i sociálně kognitivní. Situace v rodině předcházející odchodu z domova bývá vyhrocená a ohrožující. Dospělí členové bývají zaujati aktuálními vztahovými problémy a strachem z existenčního ohrožení. Dítě se tak dostává do situace, kdy je přehlíženo, a tím pádem ohroženo dlouhodobým emočním strádáním.¹¹⁵

Sociální vyloučení a chudoba rodiny může rodiče výrazně omezovat v jejich péči o dítě. Může být však obtížné rozlišit, zda schopnost matek poskytnout odpovídající péči je snížena v důsledku špatné sociální situace, příp. odlišných kulturních norem, nebo zda se jedná o záměrné zanedbávání péče.¹¹⁶

V souvislosti s rozchodem a jeho dopady na dítě můžeme hovořit o ztrátě jistot a základního pocitu bezpečí, který mu poskytovala kompletní rodina. Významný je i aspekt poklesu životní úrovně a finančních starostí. Vidí-li dítě rodiče, se kterým

¹¹² MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003.

¹¹³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2008.

¹¹⁴ PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008.

¹¹⁵ HOMOLKOVÁ, Zita. *Děti z azylu: teoretická východiska a praktické možnosti využití volného času dětí v azylových domech pro matky s dětmi*. Hradec Králové: Oblastní charita, 2006.

¹¹⁶ BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Praha: Portál, 2008.

žije (většinou matku), jak stále počítá peníze, vyvolává to v něm pocity nejistoty, stejně jako případná změna bydliště, školy a ztráta kamarádů.¹¹⁷

Příchod do azylového domu je pak pro dítě velmi dramatickou změnou. Dítě může být konfrontováno s odlišným způsobem bydlení, kdy musí často s ostatními obyvateli azylového domu sdílet určité věci a prostory. Některé zažité rodinné stereotypy podléhají v azylovém domě normám. Traumatizující událost ještě umocněná změnou bydlení, města a školy pro dítě znamená významný otřes jistot v jeho vztazích a zvycích. Děti bývají dezorientované a mohou mít strach z toho, jak vše zvládnou a co s nimi bude dál.¹¹⁸

Možností, jak lze zmírňovat následky vycházející z dysfunkčnosti rodiny a následného bezdomovectví u dětí v azylových domech, je výchovné působení prostřednictvím volnočasových aktivit. Jejich organizace by měla sloužit k celkové stabilizaci jedince, motivaci k pozitivním hodnotám, rozvoji schopností a dovedností, ke smysluplnému trávení volného času a prevenci sociálně-patologických jevů. Lze tedy říci, že azylový dům by měl v tomto ohledu pro děti v něm ubytované mít podobnou úlohu, jako mívají nízkoprahová zařízení či volnočasová centra pro děti a mládež.¹¹⁹

¹¹⁷ BERGER, Maurice a Isabelle GRAVILLON. *Když se rodiče rozvádějí: jak pochopit citění dítěte a jak mu pomoci*. Praha: Portál, 2011.

¹¹⁸ HOMOLKOVÁ, Zita. *Děti z azylu: teoretická východiska a praktické možnosti využití volného času dětí v azylových domech pro matky s dětmi*. Hradec Králové: Oblastní charita, 2006.

¹¹⁹ viz. cit. č. 118

2 Cíl práce a hypotézy

Cílem práce je identifikovat proměnné, které mají vliv na to, jak děti vnímají svůj pobyt v azylovém domě.

Výzkumná otázka: Které proměnné mají vliv na to, jak děti vnímají svůj pobyt v azylovém domě?

V diplomové práci bych ráda identifikovala některé proměnné, které mají vliv na to, jak děti hodnotí svůj pobyt v azylovém domě.

2.1 Hypotézy

Na základě cíle práce a výzkumné otázky byly stanoveny následující hypotézy.

H1: Přítomnost kamarádů v azylovém domě má kladný vliv na utváření dojmu z azylového domu.

H2: Čím častěji byly děti ubytovány v azylovém domě, tím více jsou v něm rády.

H3: Čím jsou děti mladší, tím více jsou rády v azylovém domě.

H4: Přítomnost kamarádů pozitivně ovlivňuje pocit z AD.

Operacionalizace hypotézy H1: Hypotéza zkoumá vztah mezi přítomností kamarádů v azylovém domě (otázka č. 8), a tím jaký mají děti dojem z azylového domu (otázka č. 10, 13 a 16).

Operacionalizace hypotézy H2: Hypotéza zkoumá vztah mezi opakovaným pobytem v azylovém domě (otázka č. 5) a tím, jak jsou děti v azylovém domě rády (otázka č. 6).

Operacionalizace hypotézy H3: Hypotéza zkoumá vztah mezi věkem dětí (otázka č. 1) a tím, jak jsou rády v azylovém domě (otázka č. 6).

Operacionalizace hypotézy H4: Hypotéza zkoumá vztah mezi tím, zda mají děti v azylovém domě kamarády (otázka č. 8) a tím, jak jsou rády v azylovém domě (otázka č. 6).

3 Metodika

3.1 Metody a techniky sběru dat

S ohledem na cíl mé práce jsem zvolila kvantitativní metodu výzkumu, která statisticky popisuje typ závislostí mezi proměnnými, měří intenzitu této závislosti apod. Většinou pracuje s velkým souborem respondentů a využívá metod dotazníku, standardizovaného rozhovoru, analýzy dat apod.¹²⁰

Při kvantitativním výzkumu předpokládáme, že sociální jevy, jež jsou předmětem zkoumání, jsou měřitelné či tříditelné a získávají se v kvantifikovatelné podobě. Tato data jsou následně analyzována statistickými metodami s cílem ověřit platnost představ o výskytu určitých charakteristik zkoumaných fenoménů, či vzájemných vztazích těchto charakteristik, popřípadě i o jejich vztazích k dalším objektům, jejich vlastnostech atd.¹²¹

V rozsáhlých souborech dat kvantitativní povahy lze díky nástrojům matematické statistiky analyzovat statistické parametry, rozdíly mezi nimi, prověřovat hypotézy a jejich funkční a kauzální závislosti.¹²²

V kvantitativních výzkumech obvykle dochází k ověřování hypotéz o vztazích mezi jevy. Tento typ výzkumu nám umožňuje hlubší poznání skutečnosti v její racionální obecnosti.¹²³

K dosažení výzkumného záměru jsem zvolila jakožto kvantitativní výzkumnou strategii dotazníkové šetření. Na webu [vyplnto.cz](http://www.vyplnto.cz) jsem vytvořila dotazník (příloha č. 1) a odkaz na tento dotazník jsem posléze poslala azylovým domům pro rodiče či matky

¹²⁰ KUTNOHORSKÁ, Jana. *Výzkum v ošetrovatelství: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2009.

¹²¹ REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009.

¹²² viz. cit. č. 121

¹²³ CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007.

s dětmi v České republice. V úvodu dotazníku jsou dvě identifikační otázky a poté tři otázky vztahující se k pobytu dítěte v azylovém domě. V dotazníku jsou dále uzavřené otázky, polouzavřené otázky a škály. Jednalo se o pěti číselné Likertovy škály.

Obsahem kvantitativního výzkumu je systematické shromažďování a analýza numerických informací.¹²⁴

Sebraná data z dotazníků jsem zapsala do tabulky v Excelu a poté provedla jejich vyčištění a kódování. U otázek kde mohli respondenti zvolit vlastní odpověď, byly některé odpovědi, přestože jinak formulované, totožného významu. Tyto odpovědi jsem při čištění sjednotila jako stejnou odpověď. Jednalo se například o otázku číslo 15 (příloha č. 1) ohledně toho, co by děti změnilo na jejich pokoji. Odpovědi typu „větší pokoj“, „vlastní pokoj“, „více místa“, „více prostoru“, „větší místnost, kout jen pro sebe“ jsem změnila za „větší pokoj, vlastní kout“.

Dále jsem při čištění a kódování dat vytvořila tři věkové kategorie respondentů korespondující s věkovými kategoriemi v teoretické části práce. Vznikla tak kategorie mladší školní věk 8 až 9 let, starší školní věk 10 až 12 let a období pubescence 13 a 14 let.

Hypotézy byly testovány v programu SPSS 16.0.

3.2 Charakteristika cílového souboru

Cílový soubor představují děti ve věku 8 až 14 let ubytované v azylových domech pro matky nebo rodiče s dětmi v České republice, které mi zodpověděly dotazník. Velikost cílového souboru je 132 respondentů.

Velikost základního souboru je 456 dětí. Jedná se o celkový počet dětí ve věku 8 až 14 let ubytovaných ve všech azylových domech pro matky nebo rodiče s dětmi v České republice v době výzkumu, tj. ve dnech 30. 10. – 29. 11. 2012.

¹²⁴ JUSZCZYK, Stanisław. *Metodológia empirických výskumov v spoločenských vedách: základy kvantitativního výzkumu*. Bratislava: Iris, 2003.

3.3 Vlastní realizace výzkumu

Naprostá většina sociálních jevů se v průběhu času mění a při kvantitativním výzkumu je nutná redukce časového kontinua na jeden časový bod. Ve výzkumné praxi většinou platí, že získáme obraz jediného časového bodu.¹²⁵

Výzkum proběhl prostřednictvím webového portálu vyplnto.cz ve dnech 30. 10. - 29. 11. 2012. Na webu byl vytvořen dotazník. Odkaz na tento dotazník jsem rozeslala do azylových domů pro matky či rodiče s dětmi v České republice s prosbou o jeho vyplnění s dětmi z jejich azylového domu ve věku 8 – 14 let. Celkem bylo osloveno 141 zařízení. Přes stránky MPSV jsem v registru poskytovatelů sociálních služeb našla 102 azylových domů pro matky či rodiče s dětmi. Na stránkách Sdružení azylových domů jsem našla seznam 135 azylových domů pro rodiny s dětmi. Výsledných 141 oslovených zařízení jsem získala po porovnání obou seznamů. Všechna mailem oslovená zařízení jsem posléze obvolávala, abych zajistila co největší návratnost dotazníků a také abych zjistila kolik dětí ve věku 8 až 14 let je v těchto zařízeních v době výzkumu ubytováno. 97 oslovených zařízení mi sdělilo aktuální počet ubytovaných dětí daného věku, osm zařízení počet dětí sdělit nechtělo nebo ho telefonující pracovník nevěděl, do čtyř zařízení jsem se opakovaně nedovolala (u třech jsem nechala vzkaz na záznamníku, ale neozvali se) a 33 zařízení nemělo v době výzkumu (resp. telefonické rozmluvy) ubytované děti dané věkové skupiny nebo děti v tomto věku vůbec nepatří do jejich cílové skupiny a u jednoho zařízení se ukázalo, že je nevhodné pro účely výzkumu. Azylový dům je totiž tvořen samostatnými byty roztroušenými v panelové zástavbě po celé obci.

Telefonickými rozhovory se mi podařilo zjistit, že v 97 zařízeních, která mi sdělila počty dětí, bylo v době výzkumu ubytováno celkem 456 dětí ve věku 8 až 14 let. Tyto děti tvoří základní soubor výzkumu. Cílovým souborem je 132 respondentů, kteří mi vyplnili dotazník.

¹²⁵ DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 2002.

Dotazník vyplňovaly buď děti samotné nebo za asistence či prostřednictvím sociálního pracovníka daného azylového domu. To záleželo na tom, jak mají azylové domy vyřešen přístup dětí k počítačům.

4 Výsledky

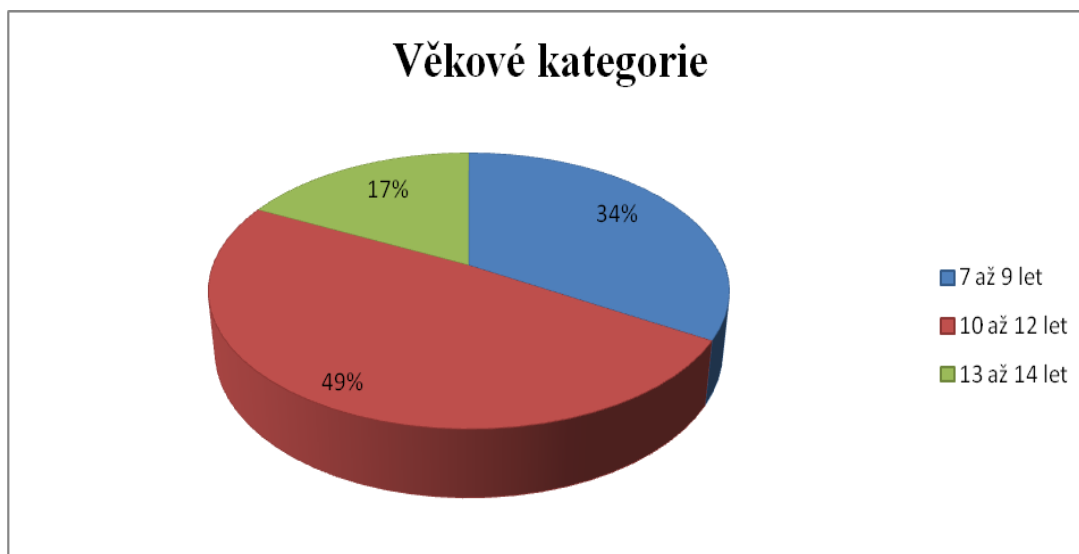
V následující části jsou vyhodnoceny jednotlivé otázky dotazníku. Pro lepší znázornění jsou užity koláčové grafy a tabulky.

4.1 Popisná statistika

Otázka č. 1 - Věk respondenta

Ve věku 7 až 9 let bylo 34 % respondentů, ve věku 10 až 12 let bylo respondentů nejvíce, celých 49 %, a ve věku 13 až 14 let bylo 17 % respondentů.

Graf č. 1 – Věkové kategorie

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č. 2 - Pohlaví:

Co se týče pohlaví respondentů, jejich rozdělení je skoro totožné. Na dotazník odpovědělo 52 % dívek a 48 % chlapců.

Otázka č. 3 - Od kdy je respondent/ka v AD ubytován/a?

Nejvíce respondentů se v azylovém domě ubytovalo na konci léta a na podzim. V září se do AD přistěhovalo 18 % respondentů, v srpnu 17 % a v říjnu jich bylo 14 %. Menší skupiny tvoří respondenti přistěhovaní v březnu, kterých je 9 % a v červenci 7 %. V červnu a únoru se přistěhovalo do AD shodně 5 % respondentů. V dubnu jen 4 %. 3 % respondentů byla v azylových domech ubytována již od roku 2011. Ostatní měsíce roku tvoří 11 % odpovědí. Bohužel 7 % respondentů odpovědělo, že je v azylovém domě ubytováno od roku 2012, bez bližšího určení měsíce.

Tabulka č. 1 – Od kdy je v AD ubytován/a?

Odpověď	Počet	%
září	24	18,18 %
srpen	22	16,67 %
říjen	19	14,39 %
březen	12	9,09 %
2012	9	6,82 %
červenec	9	6,82 %
červen	7	5,3 %
únor	7	5,3 %
duben	5	3,79 %
2011	4	3,03 %
ostatní odpovědi	14	10,61 %

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č. 4 - Jedná se o opakovaný pobyt?

U 42 % respondentů se jednalo o opakovaný pobyt v azylovém domě. Poprvé bylo v azylovém domě ubytováno 58 % respondentů.

Otázka č. 5 - Po kolikáté je v AD ubytován/a?

U respondentů, kteří již byli dříve ubytováni v azylovém domě, se nejčastěji jednalo o druhý pobyt, odpovědělo jich tak 58 %. Z celkového počtu respondentů je to 24 %. Potřetí bylo v azylovém domě ubytováno 25 % respondentů, a to je 10 % z celkového počtu respondentů. Čtvrtý pobyt udalo 7 % respondentů a 4 % šestý pobyt. Sedmý a osmý pobyt udala shodně 2 % respondentů.

Tabulka č. 2 – Po kolikáté je v AD ubytován/a?

Odpověď	Počet	Lokálně %	Globálně %
2	32	58,18 %	24,24 %
3	14	25,45 %	10,61 %
4	4	7,27 %	3,03 %
6	2	3,64 %	1,52 %
1	1	1,82 %	0,76 %
7	1	1,82 %	0,76 %
8	1	1,82 %	0,76 %

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č. 6 - Jsi v azylovém domě rád/a?

V otázce zda jsou rádi v azylovém domě, měli respondenti zvolit na pětistupňové škále. Jedničku zvolila téměř polovina (49 %) všech respondentů. Dvojku zaškrtnulo 23 % respondentů a trojku 17 %. Poslední dvě možnosti zaškrtnulo méně respondentů, pětku zaškrtnulo 6 % dětí a čtyřku 5 %.

Graf č. 2 – Jsi v azylovém domě rád/a?

Zdroj dat: vlastní výzkum

Otázka č. 7 - Kde bys rád/a bydlel/a?

Na otázku, kde by rádi bydleli, měli respondenti možnost vybrat jednu ze tří odpovědí, nebo napsat vlastní. Nejvíce respondentů, celkem 80 %, odpovědělo, že by rádi bydleli *doma*. 6 % respondentů odpovědělo, že by chtěli *bydlet u příbuzných*, 5 % *v azylovém domě* a 2 % *v novém bytě*. Dalších pět odpovědí má shodně po 1 %.

Tabulka č. 3 - Kde bys rád/a bydlel/a?

Odpověď	Počet	%
doma	105	79,55 %
u příbuzných	8	6,06 %
azylový dům	7	5,3 %
0	4	3,03 %
v novém bytě	3	2,27 %
u táty, ale i s maminkou, kdyby se nehádali	1	0,76 %
u rodiny	1	0,76 %
v Písku	1	0,76 %
Španělsko	1	0,76 %
rodinný domek	1	0,76 %

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č. 8 - Máš v azylovém domě kamarády?

Na otázku, zda má v azylovém domě kamarády odpovědělo 83 % respondentů, že ano. Kamarády v azylovém domě nemá zbývajících 17 % respondentů.

Graf č. 3 – Máš v azylovém domě kamarády?

Zdroj dat: vlastní výzkum

Otázka č. 9 - Jak vycházíš s ostatními dětmi z azylového domu?

Na otázku, jak vychází s ostatními dětmi v azylovém domě, měli respondenti odpovědět provedením volby na pětistupňové škále. Jedničku zvolilo 53 % respondentů, dvojku 20 %, trojku 15 %, čtyřku 8 % a pětku 3 % respondentů.

Graf č. 4 - Jak vycházíš s ostatními dětmi z azylového domu?

Zdroj dat: vlastní výzkum

Otázka č. 10 - Jak bys oznámkoval/a budovu azylového domu?

V otázce číslo deset měli respondenti oznámkovat pomocí pětistupňové škály vnější vzhled budovy azylového domu. Jedničku vybralo 57 % respondentů, dvojku 21 %, trojku 14 %, čtyřku 5 % a pětku 3 % respondentů.

Graf č. 5 - Jak bys oznámkoval/a budovu azylového domu?

Zdroj dat: vlastní výzkum

Otázka č. 11 - Změnil/a bys zvenku něco na vzhledu azylového domu?

V této otázce se měli respondenti rozhodnout, zda by něco změnili na vnějším vzhledu azylového domu. Možnost, že nic měnit nechce, zvolilo 54 % respondentů a nějakou změnu by chtělo 46 % respondentů.

Graf č. 6 - Změnil/a bys zvenku něco na vzhledu azylového domu?

Zdroj dat: vlastní výzkum

Otázka č. 12 - Co bys změnil/a zvenku na vzhledu azylového domu?

Respondenti, kteří v předešlé otázce zvolili možnost, že chtějí na vzhledu azylového domu něco změnit, dále odpovídali na to, co by chtěli změnit. Měli možnost volit ze tří odpovědí nebo vypsát vlastní. Nejvíce respondentů, tj. 36 % a z celkového počtu respondentů 17 %, by chtělo budovu *namalovat*, 30 % dotázaných by chtělo *hezkou zahradu*, což je 14 % z celkového počtu, 11 % *nová okna*, z celkového počtu se jedná o 5 % a 5 % *větší zahradu s více atrakcemi*, tj. 2 % z celkového počtu respondentů. Po 3 % měly shodně odpovědi, že by respondenti chtěli *bazén s klouzačkou* a *celkovou rekonstrukci (okna, dveře, fasády)*. Dalších pět odpovědí má po 2 %.

Tabulka č. 4 - Co bys změnil/a zvenku na vzhledu azylového domu?

Odpověď	Počet	Lokálně %	Globálně %
namalovat	22	36,07 %	16,67 %
hezkou zahradu	18	29,51 %	13,64 %
nová okna	7	11,48 %	5,3 %
větší zahrada s více atrakcemi	3	4,92 %	2,27 %
bazén s klouzačkou	2	3,28 %	1,52 %
0	2	3,28 %	1,52 %
rekonstrukce (okna, dveře, fasáda)	2	3,28 %	1,52 %
tobogán	1	1,64 %	0,76 %
aby tu nebyly kamery	1	1,64 %	0,76 %
všechno	1	1,64 %	0,76 %
balkony	1	1,64 %	0,76 %
žádné mříže na oknech	1	1,64 %	0,76 %

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č. 13 - Jak bys oznámkoval/a váš pokoj v azylovém domě?

V této otázce měli respondenti na pětistupňové škále oznámkovat jejich pokoj v azylovém domě. Jedničku zvolilo 47 % respondentů, dvojku 33 %, trojku 14 % a čtyřku a pětku shodně 3 % respondentů.

Graf č. 7 - Jak bys oznámkoval/a váš pokoj v azylovém domě?

Zdroj dat: vlastní výzkum

Otázka č. 14 - Změnil/a bys něco na vašem pokoji?

Na otázku, zda by něco změnili na jejich pokoji v azylovém domě, zvolilo možnost ano 56 % a možnost ne 44 % respondentů.

Graf č. 8 - Změnil/a bys něco na vašem pokoji?

Zdroj dat: vlastní výzkum

Otázka č. 15 - Co bys změnil/a na vašem pokoji?

Respondenti, kteří v předchozí otázce zvolili možnost, že by chtěli na svém pokoji v azylovém domě něco změnit, dále odpovídali, co by chtěli změnit. Měli možnost zvolit jednu ze tří odpovědí nebo napsat vlastní. 30 % respondentů, z celkového počtu se jedná o 17 %, by chtělo *hezčí nábytek*, 22 % by chtělo pokoj *vymalovat*, což je 12 % z celkového počtu, 16 % respondentů a z celkového počtu 9 % by mělo rádo *větší pokoj, vlastní kout*, 8 %, tj. z celkového počtu 5 %, by chtělo *na pokoji televizi* a 7 % respondentů *novou podlahu*, což jsou 4 % z celkového počtu. Dalších šest odpovědí napsalo shodně 1 % respondentů.

Tabulka č. 5 - Co bys změnil/a na vašem pokoji?

Odpověď	Počet	Lokálně %	Globálně %
hezčí nábytek	22	29,73 %	16,67 %
vymalovat	16	21,62 %	12,12 %
větší pokoj, vlastní kout	12	16,21 %	9,1 %
televize na pokoji	6	8,11 %	4,55 %
0	5	6,76 %	3,79 %
novou podlahu	5	6,76 %	3,79 %
klouzačku u palandy	2	2,7 %	1,52 %
normální postele, ne palandy	1	1,35 %	0,76 %
vymalovat barevně	1	1,35 %	0,76 %
počítač na pokoji	1	1,35 %	0,76 %
možnost vyvěsit plakáty, obrázky na zeď	1	1,35 %	0,76 %
nová okna	1	1,35 %	0,76 %
záchod, koupelnu	1	1,35 %	0,76 %

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č. 16 - Jak bys oznámkoval/a azylový dům vevnitř?

V této otázce měli respondenti pomocí pětistupňové škály oznámkovat vnitřek azylového domu. Jedničku zvolilo 53 % respondentů, dvojku 26 %, trojku 14 %, čtyřku 5 % a pětku 2 % respondentů.

Graf č. 9 - Jak bys oznámkoval/a azylový dům vevnitř?

Zdroj dat: vlastní výzkum

Otázka č. 17 - Změnil/a bys něco vevnitř v azylovém domě?

Na otázku, zda by něco změnili uvnitř v azylovém domě, odpovědělo 50 % respondentů ano a 50 % ne.

Otázka č. 18 - Co bys změnil/a vevnitř v azylovém domě?

Respondenti, kteří v předchozí otázce odpověděli, že by chtěli něco změnit uvnitř v azylovém domě, dále odpovídali, co by změnili. Měli možnost zvolit jednu ze tří odpovědí nebo napsat odpověď vlastní. Odpověď *aby to bylo hezčí* zvolilo 29 % respondentů, což je 14 % z celkového počtu, *mít si kde hrát* 23 %, tj. 11% z celkového počtu respondentů, *počítače přístupné dětem* by chtělo 9 % respondentů a tedy 5 % z celkového počtu, 8 % respondentů, což jsou 4 % z celkového počtu, by chtělo *barevné obrázky*, 5 % *vytvořit hernu*, tj. 2 % z celkového počtu a 3 % *méně schodů*, což jsou 2 % respondentů z celkového počtu. Dalších devět odpovědí napsalo shodně 2 % respondentů.

Tabulka č. 6 - Co bys změnil/a vevnitř v azylovém domě?

Odpověď	Počet	Lokálně %	Globálně %
aby to bylo hezčí	19	28,79 %	14,39 %
mít si kde hrát	15	22,73 %	11,36 %
0	7	10,61 %	5,3 %
počítače přístupné dětem	6	9,09 %	4,55 %
barevné obrázky	5	7,58 %	3,79 %
vytvořit hernu	3	4,55 %	2,27 %
méně schodů	2	3,03 %	1,52 %
aby byla v herně trampolína	1	1,52 %	0,76 %
pingpongový stůl v herně	1	1,52 %	0,76 %
aby to mělo barvu	1	1,52 %	0,76 %
nechápu rozdíl	1	1,52 %	0,76 %
výměna oken	1	1,52 %	0,76 %
všude vany v pokojích	1	1,52 %	0,76 %
bytové jednotky	1	1,52 %	0,76 %
jiná podlaha	1	1,52 %	0,76 %
větší místnosti	1	1,52 %	0,76 %

Zdroj: vlastní výzkum

4.2 Testování hypotéz

4.2.1 Testování hypotézy H1

Hypotéza H1: Přítomnost kamarádů v AD má kladný vliv na utváření dojmu z AD.

Pro testování můžeme stanovit 3 dimenze hodnocení dojmu z AD:

1. otázka č. 10 - Jak bys oznámkoval/a budovu azylového domu?
2. otázka č. 13 - Jak bys oznámkoval/a váš pokoj v azylovém domě?
3. otázka č. 16 - Jak bys oznámkoval/a azylový dům vevnitř?

Na základě těchto tří dimenzí stanovených pro testování dojmu z azylového domu jsme vytvořili tři dílčí hypotézy:

H1a: Přítomnost kamarádů v AD má kladný vliv na utváření dojmu z budovy azylového domu.

H1b: Přítomnost kamarádů v AD má kladný vliv na utváření dojmu z pokoje v azylovém domě.

H1c: Přítomnost kamarádů v AD má kladný vliv na utváření dojmu z azylového domu uvnitř.

Každá dílčí hypotéza byla testována zvlášť, neboť nevíme, jak silně která položka působí. Pro výpočet byla použita metoda Crosstabs (kontingenční tabulky), koeficient Cramerovo V, neboť zde byla testována nominální proměnná (Máš v azylovém domě kamarády? - Ano/Ne) a ordinální proměnná (oznámkování na pětistupňové škále).

H1a: Přítomnost kamarádů v AD má kladný vliv na utváření dojmu z budovy azylového domu.

Tato hypotéza testuje vztah mezi proměnnými:

- otázka č. 8 - Máš v azylovém domě kamarády? (Ano/Ne)
- otázka č. 10 - Jak bys oznámkoval/a budovu azylového domu? (oznámkuj)

Tabulka č. 7 - Kontingenční tabulka – otázka č. 8 a otázka č. 10

		Otázka č. 10					
Otázka č. 8	Oznámkování na stupnici 1-5	1,00	2,00	3,00	4,00	5,00	Celkem
	Ano	67	23	12	6	2	110
	Ne	8	5	6	1	2	22
	Celkem	75	28	18	7	4	132

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka č. 8 - Vztah mezi proměnnými

	Hodnota	Signifikance
Cramerovo V	0,258	0,066
N	132	

Zdroj: vlastní výzkum

Vztah mezi proměnnými v této hypotéze není signifikantní (0,066), avšak přestože tato signifikance není průkazná, blíží se 5% hladině významnosti. Hodnota Cramerova $V = 0,258$ vykazuje slabý vztah. Přestože tato hypotéza H1a nebyla potvrzena, přináší určité nápovědy o vztahu mezi testovanými proměnnými. Přijímáme tedy alternativní hypotézu: Neexistuje statisticky významný vliv přítomnosti kamarádů v AD na utváření dojmu z budovy AD.

H1b: Přítomnost kamarádů v AD má kladný vliv na utváření dojmu z pokoje v azylovém domě.

Tato hypotéza testuje vztah mezi proměnnými:

- otázka č. 8 - Máš v azylovém domě kamarády? (Ano/Ne)
- otázka č. 13 - Jak bys oznámkoval/a váš pokoj v azylovém domě? (oznámkuj)

Tabulka č. 9 – Kontingenční tabulka – otázka č. 8 a otázka č. 13

		Otázka č. 13					
Oznámkování na stupnici 1-5		1,00	2,00	3,00	4,00	5,00	Celkem
Otázka č. 8	Ano	57	37	11	3	2	110
	Ne	5	6	8	1	2	22
	Celkem	62	43	19	4	4	132

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka č. 10 – Vztah mezi proměnnými

	Hodnota	Signifikance
Cramerovo V	0,346	0,003
N	132	

Zdroj: vlastní výzkum

Vztah mezi těmito proměnnými vykazuje signifikanci – 0,003 a hodnota Cramerovo V 0,346 značí slabou statistickou závislost. Zamítáme tedy nulovou hypotézu a můžeme konstatovat, že přítomnost kamarádů v AD má kladný vliv na utváření dojmu z pokoje v azylovém domě.

H1c: Přítomnost kamarádů v AD má kladný vliv na utváření dojmu z azylového domu uvnitř.

Tato hypotéza testuje vztah mezi proměnnými:

- otázka č. 8 - Máš v azylovém domě kamarády? (Ano/Ne)
- otázka č. 16 - Jak bys oznámkoval/a azylový dům vevnitř? (oznámkuj)

Tabulka č. 11 - Kontingenční tabulka – otázka č. 8 a otázka č. 16

		Otázka č. 16					
Oznámkování na stupnici 1-5		1,00	2,00	3,00	4,00	5,00	Celkem
Otázka č. 8	Ano	59	29	16	4	2	110
	Ne	11	5	3	2	1	22
	Celkem	70	34	19	6	3	132

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka č. 12 - Vztah mezi proměnnými

	Hodnoty	Signifikance
Cramerovo V	0,122	0,745
N	132	

Zdroj: vlastní výzkum

Vztah není signifikantní (0,745) a výsledek tedy není statisticky průkazný a musíme přijmout nulovou hypotézu: Přítomnost kamarádů v AD nemá statisticky významný kladný vliv na utváření dojmu z azylového domu uvnitř.

4.2.2 Testování hypotézy H2

Hypotéza H2: Čím častěji byly děti ubytovány v azylovém domě, tím více jsou v něm rády.

Tato hypotéza testuje vztah mezi proměnnými:

- otázka č. 5 - Pokud se jedná o opakovaný pobyt, po kolikáté je v AD ubytován/a?
- otázka č. 6 - Jsi v azylovém domě rád/a? (oznámkuj)

K testování hypotézy byla použita metoda neparametrické korelace (Correlate - Bivariate), koeficienty Spearman a Kendal, které jsou vhodnější pro málo pozorování a hodně shodných variant.

Tabulka č. 13 - Korelace mezi opakovaným pobytem v azylovém domě a tím, zda je respondent v azylovém domě rád

Koeficient			Otázka č. 6	Otázka č. 5
Kendallovo tau	Otázka č. 6	Korelační koeficient	1,000	0,114
		Sig. (1-straný test)		0,068
		N	132	132
	Otázka č. 5	Korelační koeficient	0,114	1,000
		Sig. (1-stranný test)	0,068	
		N	132	132
Spearmanovo rho	Otázka č. 6	Korelační koeficient	1,000	0,129
		Sig. (1-stranný test)		0,070
		N	132	132
	Otázka č. 5	Korelační koeficient	0,129	1,000
		Sig. (1-stranný test)	0,070	
		N	132	132

Zdroj: vlastní výzkum

Vztah není signifikantní – tzn. není zde statistická závislost a musíme přijmout alternativní hypotézu: Neexistuje statisticky významný vztah mezi počtem pobytů v AD a spokojeností s pobytem v něm.

4.2.3 Testování hypotézy H3

Hypotéza H3: Čím jsou děti mladší, tím více jsou rády v azylovém domě.

Tato hypotéza testuje vztah mezi proměnnými:

- otázka č. 1 - Věk dítěte:
- otázka č. 6 - Jsi v azylovém domě rád/a? (oznámkuj)

K testování hypotézy byla použita stejná metoda jako u hypotézy H2. Jedná se o neparametrické korelace (Correlate - Bivariate), koeficienty Spearman a Kendal, které jsou vhodnější pro málo pozorování a hodně shodných variant.

Tabulka č. 14 – Korelace mezi věkem respondenta a tím, zda je rád v azylovém domě

			Otázka č. 6	Otázka č. 1
Kendallovo tau	Otázka č. 6	Korelační koeficient	1,000	0,186
		Sig. (1-stranný test)		0,004
		N	132	132
	Otázka č. 1	Korelační koeficient	0,186	1,000
		Sig. (1-stranný test)	0,004	
		N	132	132
Spearmanovo rho	Otázka č. 6	Korelační koeficient	1,000	0,230
		Sig. (1-stranný test)		0,004
		N	132	132
	Otázka č. 1	Korelační koeficient	0,230	1,000
		Sig. (1-stranný test)	0,004	
		N	132	132

Zdroj: vlastní výzkum

Statistická závislost zde byla potvrzena – signifikace 0,004. Korelační koeficient 0,186 stejně jako 0,230 poukazuje na nízkou až střední statistickou závislost. Kladné znaménko při jednostranném testu nám ukazuje, že lze tvrdit, že čím jsou děti mladší, tím více jsou rády v azylovém domě.

4.2.4 Testování hypotézy H4

Hypotéza H4: Přítomnost kamarádů pozitivně ovlivňuje pocit z AD.

Tato hypotéza testuje vztah mezi proměnnými:

- otázka č. 6 - Jsi v azylovém domě rád/a? (oznámkuj)
- otázka č. 8 - Máš kamarády? (Ano/ Ne)

K testování hypotézy byla použita metoda Crosstabs, koeficient Cramerovo V, neboť se jedná o nominální proměnnou (otázka č. 8) a ordinální proměnné (otázka č. 6).

Tabulka č. 15 - Kontingenční tabulka – otázka č. 6 a otázka č. 8

	Oznámkování na stupnici 1-5	Otázka č. 8		
		Ano	Ne	Celkem
Otázka č. 6	1,00	56	9	65
	2,00	29	1	30
	3,00	16	6	22
	4,00	3	4	7
	5,00	6	2	8
	Celkem	110	22	132

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka č. 16 - Vztah mezi proměnnými

	Hodnoty	Signifikance
Cramerovo V	0,333	0,005
N	132	

Zdroj: vlastní výzkum

Vztah mezi proměnnými je signifikantní na 5 % hladině, tzn. že je zde statistická závislost. Hodnota Cramerovo V 0,333 znamená střední statistickou sílu. Lze konstatovat, že přítomnost kamarádů pozitivně ovlivňuje pocit z AD.

5 Diskuze

Z šetření se dá usuzovat, že domov je pro děti velmi důležitý. Matějček říká, že dobrý domov je jednou z podmínek šťastného dětství a zároveň předpoklad pro vývoj duševní stránky dítěte ve zdravou osobnost. Rodina a jeho domov by pro dítě měla představovat základní životní jistotu.¹²⁶ Na otázku č. 7 „Kde bys rád/a bydlel/a?“ odpovědělo celých 79,55 % respondentů (tj. 105), že doma.

V roce 2002 byl proveden výzkum o tom, jak děti vnímají ohrožující vlivy, ze kterého se dá usuzovat, že domov, současně s přímým či nepřímým kontaktem s lidmi, pro děti představuje ve vztahu k hrozbám a strachům pocit bezpečí.¹²⁷

Výsledky dotazníkového šetření přinesly některé zajímavé skutečnosti.

Na otázku č. 12 (Co bys změnil/a zvenku na vzhledu azylového domu?) se první tři odpovědi týkaly toho, aby byl vzhled domu a jeho okolí vylepšen (*namalovat, hezkou zahradu, nová okna*). Dohromady tyto odpovědi tvoří 77 % odpovědí. Až po nich následují odpovědi, které vyjadřují přání po lepším vybavení zahrady nějakými atrakcemi. Otázka sama se ptala na vylepšení vzhledu domu, a otázkou je, zda oněch 77 % jen odpovídalo na otázku, tak jak byla položena, a ti co si přejí lepší vybavení zahrady, si otázku vyložili jinak, nebo zda těm 77 % opravdu záleží tolik na vzhledu domu, že ho upřednostní před trampolínou či jinou atrakcí na zahradě.

U otázky číslo 15 (Co bys změnil/a na vašem pokoji?) se opět ukazuje, jak je pro děti důležitý vzhled místa, kde žijí. Nejvíce respondentů by si přálo *hezčí nábytek* a *vymalovat*. Dohromady tvoří tyto dvě odpovědi 51 % odpovědí. Třetí nejvíce zastoupenou odpovědí (16 %) je přání mít *větší pokoj, vlastní kout*.

Touha či naléhání po vlastním prostoru – nebo i po svobodném pohybu ve vnějším světě – v sobě podle Chaland nese dva cíle individualizačního procesu, a to nezávislost a autonomii.¹²⁸

¹²⁶ MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994.

¹²⁷ HEJLOVÁ, Helena. Vnímání ohrožujících vlivů dětmi. In *Sociální a kulturní souvislosti výchovy a vzdělávání: 11. výroční mezinárodní konference ČAPV: Sborník referátů* [online]. 2003.

Další otázkou, ve které děti mohly říci, co by si přály v azylovém domě změnit, byla otázka číslo 18 (Co bys změnil/a vevnitř v azylovém domě?). Nejvíce zastoupená odpověď (*aby to bylo hezčí*) se opět týkala vzhledu prostor azylového domu, a napsalo ji 29 % respondentů.

Celkově lze z těchto tří otázek usuzovat, že dětem záleží na vzhledu místa, kde bydlí. Což by korespondovalo s tím, co říká Matějček o dětech předškolního věku, že pokud se doma cítí příjemně a bezpečně, chtějí se jím pochlubit kamarádům, které si zvou na návštěvu, aby jim ho ukázaly v tom nejlepším světle. Děti cítí bolest a ponížení, když jsou domácí poměry takové, že se stydí či bojí domů někoho přivést.¹²⁹

Kraus a Poláčková uvádějí, že hezké prostředí může působit pedagogizujícím vlivem. Estetičnost prostředí může celkově výrazně působit ke zlepšení citového vztahu k tomuto prostředí i pocitu pohody. Výslednou pohodu podporuje také zeleň a květy.¹³⁰

Otázka číslo 18 (Co bys změnil/a vevnitř v azylovém domě?) přinesla ještě další zajímavé odpovědi. Druhou nejčastější odpovědí byla *mít si kde hrát* a pak ještě jedna odpověď *vytvořit hernu*, o které lze říci, že je významově totožná. Dohromady tyto dvě odpovědi napsalo 27 % respondentů.

Problematikou pořádání volnočasových a výchovně vzdělávacích aktivit pro děti v azylových domech se zabývá Homolková ve svém výzkumu, který proběhl v průběhu roku 2003 a 2004. Zákon sám nikterak tuto problematiku v azylových domech neupravuje.

Výzkumu Homolkové se zúčastnilo 79 azylových domů pro matky s dětmi, přičemž některé byly následně vyřazeny a vezmeme-li dále v potaz, že návratnost dotazníků byla 70 %, lze říci, že výzkum ve výsledku proběhl ve 48 azylových domech pro matky s dětmi. Na začátku bylo stanoveno 5 deskriptivních (popisných) výzkumných problémů. Pro zjištění, zda azylové domy koncepčně organizují

¹²⁸ CHALAND, Karine. Pour un usage sociologique de la double généalogie philosophique de l'individualisme. In SINGLY, François. *Famille et individualisation*. Paris: L'Harmattan, 2001.

¹²⁹ MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002.

¹³⁰ *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Editor Blahoslav Kraus, Věra Poláčková. Brno: Paido - edice pedagogické literatury, 2001.

volnočasové aktivity pro děti, byla stanovena tři kritéria – prostor, kde aktivity probíhají (herna, klubovna), přítomnost pedagogického pracovníka, který tyto aktivity organizuje, vede a realizuje a posledním kritériem byla pravidelnost těchto aktivit. Všechna tato tři kritéria splnilo pouze 16 zařízení, což je jedna třetina. Jako zásadní problém se ukázala být přítomnost pedagogického pracovníka (pouze v 50 % zařízení). Naproti tomu herna, či nějaký jiný prostor pro děti, fungovala ve 41 ze 48 zařízení.¹³¹

Výzkum zjistil, že zařízení pořádají nejčastěji (90 %) zájmové aktivity typu společensko-vědní, pracovní-technické či esteticko-výchovné. Dále sportovní aktivity (62 %) a doučování (53 %). Výrazně méně jsou zastoupeny kulturní aktivity či předškolní výchova. Mezi zkoumané skutečnosti patřila otázka závislosti mezi počtem pořádaných aktivit a přítomností pedagogického pracovníka, tento vztah zjištěn nebyl. Dalším zkoumaným problémem byla otázka vztahu mezi počtem ubytovaných dětí a výše zmíněným kritériem koncepčnosti. Ani zde nebyla vzájemná závislost potvrzena. Výzkum však zjistil, že 75 % účastníků šetření se přiklání k tomu, že pořádání volnočasových služeb pro děti by mělo být součástí služeb poskytovaných azylovými domy pro matky s dětmi. Zdůrazňován je především jejich terapeutický, preventivní, výchovný a vzdělávací charakter.¹³²

Homolková považuje za výhody azylových domů pro uskutečňování výchovy ve volném čase tyto skutečnosti:

- práce s rizikovou skupinou v prostředí prozatímního domova,
- možnost včasné sociálně pedagogické diagnostiky,
- příležitost navázat osobní vztah s dítětem, i mimo záměrnou výchovu,
- práce s rodinným systémem (matka, sourozenci),
- možnost cílené práce s vrstevnickou skupinou,
- poskytnutí modelových vzorců chování prostřednictvím pozitivního vztahového klimatu v zařízení.

¹³¹ HOMOLKOVÁ, Zita. *Děti z azylu: teoretická východiska a praktické možnosti využití volného času dětí v azylových domech pro matky s dětmi*. Hradec Králové: Oblastní charita, 2006.

¹³² viz cit. č. 131

Dále Homolková vypisuje několik věcí, které pokládá ve vybavení herny azylového domu za podstatné:

- nábytek variabilní, lehce přemístitelný,
- úložné prostory na hračky, materiály, pomůcky,
- relaxační koutek (relaxační a rehabilitační pomůcky),
- časopisy, knihy, školní pomůcky,
- audiovizuální technika (DVD), počítač,
- hračky, stolní a jiné hry, hudební nástroje, didaktické pomůcky pro rozvoj rozumových schopností a motoriky,
- sportovní pomůcky, materiály pro esteticko-výchovnou činnost atd.¹³³

Dle Beníškové je zájmová činnost velmi důležitá a koníčky mohou dětem pomoci zvládnout i školní problémy a lépe zapadnout mezi spolužáky.¹³⁴ Je důležité si uvědomit, že být úspěšný, či neúspěšný, je pro žáka velmi intenzivní prožitek, přičemž tento prožitek není závislý jen na objektivním hodnocení, ale že ten stejný výkon může být někdy ze strany žáka posouzen za úspěšný a jindy neúspěšný.¹³⁵

Z některých dalších přání týkajících se změn v azylovém domě (vnějšího vzhledu, vzhledu pokoje, vzhledu uvnitř azylového domu), která vyplynula z mého výzkumu, lze uvést například přání mít v herně trampolínu, pingpongový stůl, na zahradě bazén s tobogánem. Vedle nich stojí přání jako mít okna bez mříží, barevně vymalovat, nemít v azylovém domě kamery...

Podíváme-li se, jaké změny si respondenti přáli v otázkách č. 12, 15 a 18, tak u všech najdeme odpovědi týkající se vymalování nebo přímo přání barevnosti. U otázky č. 12, která se týkala vzhledu budovy azylového domu, vyjádřilo přání *namalovat* 22 respondentů, což je 36%. U otázky č. 15, která se týkala pokoje v azylovém domě, chtělo *vymalovat* 16 respondentů, tj. 22 % a *vymalovat barevně* 1 respondent. U otázky č. 18, která se týkala vnitřních prostor azylového domu, 5 (8 %)

¹³³ HOMOLKOVÁ, Zita. *Děti z azylu: teoretická východiska a praktické možnosti využití volného času dětí v azylových domech pro matky s dětmi*. Hradec Králové: Oblastní charita, 2006.

¹³⁴ BENÍŠKOVÁ, Tereza. *První třídou bez pláče: výběr školy, první školní den, učitelé a spolužáci, domácí příprava, mimoškolní činnost, když nastanou problémy*. Praha: Grada, 2007.

¹³⁵ KOLÁŘ, Zdeněk a Renata ŠIKULOVÁ. *Hodnocení žáků*. 2., dopl. vyd. Praha: Grada, 2009.

respondentů si přálo *barevné obrázky* a 1 respondent *aby to mělo barvu*. Na základě těchto odpovědí můžeme usuzovat, že barvy v prostředí vnímají děti pozitivně.

Jak již bylo řečeno výše, je vzhled místa, kde žijí, pro děti podstatný. Zároveň však je třeba si uvědomit, že úkolem azylového domu není vytvoření domova. Jde o místo, které má poskytnout pobyt „na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení.“¹³⁶ V manuálu k zavádění standardů kvality se přímo říká „Je také nesmysl chtít po tomto typu pobytového zařízení vysokou úroveň výzdoby, nový nábytek apod. Jde o místo, kam se lidé uchýlí na přechodnou dobu. Je třeba respektovat skutečnost, že nemůže být natolik pohodlným místem k životu, aby v něm lidé toužili zůstat.“¹³⁷

Dochází zde tedy k rozporu mezi vývojovými potřebami dětí a působením na jejich (většinou) matky, které se s nimi v azylovém domě ubytovaly.

Při získávání dat pro dotazníkové šetření mi v jednom azylovém domě odmítli dotazník vyplnit, právě s ohledem na to, že děti určitě budou chtít všechno hezčí a novější, ale to že je vlastně proti smyslu azylového domu, a tento výzkum tedy shledali spíše kontraproduktivním.

Je však třeba říci, že ne všechny azylové domy pro matky s dětmi mají zařízení nehezské. Některé jsou zařízeny opravdu hezky, barevně, se snahou dětem pobyt zpříjemnit (příloha č. 2)

Pokud bychom se podívali na ekonomický status lidí ubytovaných v azylových domech, lze předpokládat, a z mé praxe v azylovém domě ve Strakonicih potvrdit, že se jedná spíše o lidi bez výrazného hmotného zajištění. Velmi často bez práce, v případě matek často na rodičovské dovolené.

Prostorová koncentrace chudoby však může pro ty, kdo v ní žijí, představovat bariéru jejich životních šancí a sociálních příležitostí.¹³⁸ Mareš uvádí, že v mnoha případech, je právě chudoba předpokladem sociálního znevýhodnění.¹³⁹

¹³⁶ ČESKO. Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006 o sociálních službách.

¹³⁷ ČÁMSKÝ, Pavel et al. *Manuál pro tvorbu a zavádění standardů kvality poskytovaných služeb*. Praha: Centrum sociálních služeb, 2008.

¹³⁸ SÝKORA, Luděk a Jana TEMELOVÁ. Segregace: definice, příčiny, důsledky, řešení. In: *Prevence prostorové segregace* [online]. 2005.

V letech 2010 až 2011 uskutečnil Národní institut dětí a mládeže v rámci projektu Klíče pro život výzkum Hodnotové orientace dětí ve věku 6 až 15 let. Tento výzkum potvrdil předpoklad, že děti pocházející z rodin s nízkým ekonomicko-spoločenským statusem jsou znevýhodněné nejen ve škole – mají výrazně horší prospěch, horší vztah k učitelům i špatnou perspektivou dalšího vzdělání – ale v podstatě ve všech sférách svého života: vztah k rodičům je poznamenán tím, že jim často nevěří, méně si jich váží, myslí si, že na ně nemají čas; ve svém okolí postrádají osoby, kterým by se mohly svěřit, neumí dobře hospodařit s časem, často se nudí, avšak současně nevyužívají plně nabídku volnočasových aktivit ze svého okolí, čas tráví nejvíce sledováním televize a „nicneděláním“; mají-li životní vzor, jedná se nejčastěji o nereálnou mediální hvězdu – sportovec, zpěvák, herec či modelka; v představách o budoucnosti převládá touha mít co nejvíc peněz a být slavný. Na toto pak nasedá tendence ke společensky a morálně defektnímu chování. Děti z tzv. „vyloučených lokalit“ už ve středním školním věku jasně vykazují posunutí hranic hodnocení vlastního jednání, což jim v podstatě znemožňuje uvědomit si, proč se jim nevede a zároveň i jaká změna by jim pomohla.¹⁴⁰

U velmi chudých lze pozorovat tzv. „kulturu chudoby“, kdy tito jedinci spolu sdílí a dále si předávají určité vzorce chování, které jim na jedné straně pomáhají se s chudobou vyrovnat, avšak zároveň jim neumožňují se z ní vymanit (např. postoj ke vzdělání). Dostat se z této společnosti je velmi obtížné.¹⁴¹ Protože jen málo lidí je schopno nalézt a přijmout za své nové hodnoty a vzorce chování a díky tomu se zcela oprostít od vlivu prostředí, ze kterého pochází.¹⁴²

Podle Vágnerové se v rodinách sociálně znevýhodněných často vyskytuje napětí a nízká vzájemná důvěra. To má za následek, že děti z dysfunkčních rodin prožívají často pocity psychické deprivace z důvodu dlouhodobého nespokojení svých citových potřeb. Tyto děti se také potýkají s určitými psychickými zvláštnostmi až poruchami,

¹³⁹ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakl., 1999.

¹⁴⁰ ZAJÍC, Jiří. Začarovaný kruh. NÁRODNÍ INSTITUT DĚTÍ A MLÁDEŽE. *Klíče pro život* [online].

¹⁴¹ SÝKORA, Luděk a Jana TEMELOVÁ. Segregace: definice, příčiny, důsledky, řešení. In: *Prevence prostorové segregace* [online]. 2005

¹⁴² *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Editor Blahoslav Kraus, Věra Poláčková. Brno: Paido - edice pedagogické literatury, 2001.

které mají negativní vliv na jejich zařazování do společnosti.¹⁴³ Celkově je sociální status dítěte ovlivňován sociální a kulturní situací rodiny.¹⁴⁴

Nad tím, jak určité podmínky a prostředí mohou modifikovat mravní a morální normy určité skupiny lidí a tím pak ovlivňovat chování jejich a především dětí, se zamýšlí Ota Klein ve své práci o terezínském ghettu. „*Dospělý člověk si byl vědom výjimečnosti své situace a po návratu do normálních poměrů byl s to rychle se navrátit do normálních poměrů [...]. Ne tak dítě. Dnes (psáno ve druhé polovině čtyřicátých let – pozn. aut.) dvacetiletému muži nebo ženě, kteří byli dvě či tři léta v koncentračním táboře, chybí pro některé činy, hodnocené naší společností jako nemravné, nikoli vědomí nesprávnosti – toho nabyli rychle, ale stud a pocit viny.*“¹⁴⁵ Za nejvíce postižené pokládá děti v pubertálním věku, u kterých dochází k upevňování hodnot jednání a chování, které jsou nejčastěji přejímány od rodičů, učitelů či jiných autorit. Tyto děti v Terezíně se velmi rychle a bez předsudků přizpůsobily životu v ghettu a novým hodnotám, které takový život přinášel. Brzy po příchodu se naučily, co jim přináší prospěch a co je nebezpečné a škodlivé. Dojde-li však k předčasnému, ve věku kdy je to ještě nevhodné, setkání s krutostí lidí, může to vést k rychlému dozrání, ale i k pochybnostem o veškerých mravních hodnotách a postulátech. Vede to k životní skepsi jakožto osobnostnímu rysu.¹⁴⁶

V práci byly stanoveny čtyři hypotézy, z toho u jedné tři podhypotézy.

Hypotéza H1: **Přítomnost kamarádů v AD má kladný vliv na utváření dojmu z AD.**

Otázkou vlivu kamarádů na utváření dojmu z azylového domu jsem se zabývala v následujících dimenzích: budova azylového domu, pokoj v azylovém domě a azylový dům uvnitř.

¹⁴³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Praha: Karolinum, 2005.

¹⁴⁴ viz cit. č. 143

¹⁴⁵ KLEIN, Ota. *Vliv koncentračního tábora na ethický charakter židovské mládeže*. Praha, 1948. s. 45–46.

¹⁴⁶ viz cit. č. 145

U této hypotézy se ukázalo, že přítomnost kamarádů má kladný vliv pouze na utváření dojmu z pokoje.

Hypotéza H2: Čím častěji byly děti ubytovány v azylovém domě, tím více jsou v něm rády.

U hypotézy H2 jsem vycházela z předpokladu, že pokud se jedná o opakovaný pobyt dětí v jednom zařízení, spíše si na něj zvyknou a budou tento pobyt hodnotit kladněji, než děti, které jsou v azylovém domě ubytované poprvé. Tento předpoklad se nepotvrdil.

Hypotéza H3: Čím jsou děti mladší, tím více jsou rády v azylovém domě.

Hypotéza H3 byla postavena na teorii z vývojové psychologie, že pro malé děti jsou rodiče a vztah s nimi důležitější (středobodem jejich bytí) než pro děti v pubescenci, kde dochází k oslabování této vazby, a naopak nabývají na důležitosti vztahy s vrstevníky. Proto mohou starší děti hůře snášet pobyt v azylovém domě, neboť v rámci stěhování mezi azylovými domy nebo jinými formami ubytování u nich dochází ke ztrátě kamarádů – vrstevníků a musí si v místě nového bydliště hledat nové.

Jak již bylo zmíněno v teoretické části práce, postupně u dětí dochází k emancipaci od rodiny a kolem jedenáctého roku věku tráví největší část svého volného času ve společnosti vrstevníků, jejichž vzrůstající vliv je evidentní¹⁴⁷

Mezi další důvody, pro které starší děti nejsou rády v azylovém domě, bychom mohli zařadit menší míru soukromí v azylovém domě. Většinou jsou ubytováni se zbytkem rodiny v jednopokojovém bytě nebo pouze v jednom pokoji, a s ostatními uživateli azylového domu mohou mít společnou kuchyni a jídelnu i záchody a sprchy.

V období puberty dochází k fyzickému dospívání spojenému s tělesnými změnami (růst druhotných pohlavních znaků) a především u dívek může být nápadný růst prsou. Některé dívky se mohou stydět a snažit se prsa schovávat.¹⁴⁸

Dalším důvodem, proč mohou být s pobytem v azylovém domě méně spokojeni než mladší děti může být to, že nemají v azylovém domě přístup k počítačům a internetu a dále může být důvodem i nutnost dodržovat pravidla domácího

¹⁴⁷ LACINOVÁ, Lenka a Radka MICHALČÁKOVÁ. Dítě a jeho rodina. In SMÉKAL, Vladimír et al. *Dítě na prahu dospívání*. Brno: Barrister & Principal, 2004.

¹⁴⁸ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2012.

a provozního řádu, která pro ně v některých domech mohou být omezující. Nemohou mít třeba návštěvy, musí být v určitý čas večer již doma, i když například kamarádi žijící mimo azylový dům mohou být ještě venku. Tato omezení mohou být i výrazem snahy azylového domu o jakousi kontrolu nad počínáním pubescenta, jeho volným časem a kamarády.

Určitá kontrola nad způsobem trávení volného času pubescenta a toho, s kým ten čas tráví, je vhodná, neboť jak již bylo řečeno, spolužáci, vrstevníci, referenční skupiny a v některých případech můžeme mluvit o závadových vrstevnických skupinách, mají na mladého jedince často větší subjektivní a socializační význam než rodiče či učitelé. Je tedy nutné sledovat, v jakých skupinách se dítě pohybuje, jaké vyznává referenční skupiny a včas identifikovat nebezpečí.¹⁴⁹

Byl potvrzen statisticky významný vztah mezi věkem a pozitivním přijetím pobytu v AD.

Hypotéza H4: **Přítomnost kamarádů pozitivně ovlivňuje pocit z AD.** Rovněž zde byl zaznamenán statisticky významný vztah.

U této hypotézy jsem vycházela z předpokladu, že děti mají rády společnost dalších dětí a vrstevníků a pokud je tato potřeba naplněna, celkově lépe hodnotí pobyt v azylovém domě.

Z výsledků výzkumu lze u dvou hypotéz pozorovat kladný vliv kamarádů na některé aspekty ovlivňující hodnocení pobytu v azylovém domě. Přičemž přítomnost kamarádů v azylovém domě potvrdilo 83 % respondentů.

¹⁴⁹ KOHOUTEK, Rudolf. Výzkumy osobnosti dětí a mládeže. In: KOHOUTEK, Rudolf. *Psychologie v teorii a praxi* [online]. 2009.

6 Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zabývala identifikací některých proměnných, které mohou mít vliv na to, jak děti hodnotí pobyt v azylovém domě. Cílem práce bylo identifikovat proměnné, které mají vliv na to, jak děti vnímají svůj pobyt v azylovém domě. K naplnění cíle byly stanoveny čtyři hypotézy a zvolena metoda kvantitativního výzkumu. Pro sběr dat jsem použila dotazníkové šetření. Základní soubor tvořily děti ve věku 8 – 14 let žijící v azylových domech v České republice. Výzkum proběhl ve dnech 30. 10. - 29. 11. 2012 a dotazník vyplnilo celkem 132 respondentů.

Na základě testování stanovených hypotéz lze konstatovat, že přítomnost kamarádů v azylovém domě má kladný vliv na utváření dojmu z pokoje v azylovém domě, dále, že existuje statisticky významný vztah mezi věkem a pozitivním přijetím pobytu v azylovém domě a rovněž, že přítomnost kamarádů pozitivně ovlivňuje pocit z azylového domu. Nebyla prokázána souvislost mezi opakovaným pobytem a pozitivním přijetím pobytu v azylovém domě.

Problematika dětí v azylových domech je celkově málo zmapována. Azylové domy se v literatuře, a velmi často v kvalifikačních pracích, vyskytují v souvislosti s pomocí ženám ohroženým domácím násilím a dále ve spojitosti s otázkou bezdomovectví.

Azylové domy dle vyhlášky mohou poskytovat ubytování na dobu zpravidla nepřevyšující 1 rok.¹⁵⁰ V praxi to často funguje tak, že matky s dětmi jsou v azylovém domě mnohem déle. Ale jsou i azylové domy, kde pravidlo o délce pobytu v trvání maximálně jednoho roku dodržují. Zde je otázka, jak toto pravidlo působí na matky a co přináší dětem. Pro matky by mělo fungovat jako jasný limit pro to, aby se snažily nějaké bydlení si zajistit (často však končí tak, že se po uplynutí stanovené doby pouze přesunou do jiného azylového domu) – mělo by mít motivační efekt a jasně jim ukázat, že jsou za svůj život a životy svých dětí zodpovědné a vést je k tomu, aby si našly bydlení. Pro děti toto pravidlo znamená často neustálé stěhování z města do města a každoroční změnu školy. Tyto změny se mohou odrážet na jejich školním prospěchu.

¹⁵⁰ ČESKO. Vyhláška č. 505 ze dne 29. listopadu 2006, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách.

Tuto domněnku podporuje Train, který říká, že děti, které se s matkou často stěhují, a tím pádem nemají stále zázemí a dochází tím u nich k častému střídání školního prostředí, se mohou potýkat s problémy ve výchově, ve školním prospěchu i v celkovém postoji k životu. Je třeba říci, že některým dětem jde přizpůsobení se lehce, avšak některé mohou být změnami prostředí a ztrátami přátel postiženy a reakce na novou třídu mohou být nepříznivé.¹⁵¹

Dochází-li ke stěhování z azylového domu, ať už do vlastního bydlení nebo do jiného azylového domu, je to pro matky s dětmi náročná situace. A to nejen psychicky, ale především co se týče samotného přesunu. Zvláště stěhování do vzdálenějšího města je náročné, protože rodiny jsou většinou bez auta, a proto se musí při stěhování spolehnout na veřejné dopravní prostředky. Zvláště pokud má žena více dětí nižšího věku, nezvládne stěhovat velké množství věcí. Celkově je limitována tím, co zvládne najednou unést ona, případně děti. Několikeré cestování tam a zpět pro více věcí je náročné jednak z hlediska zajištění péče o děti, a pokud i má hlídání, tak z hlediska časového a hlavně finančního. Lze předpokládat, že se snaží vzít si s sebou při přesunu do nového bydliště především věci každodenní potřeby. Otázkou je, kolik místa zbývá na osobní věci vzpomínkového charakteru.

Přítom právě věci, k nimž má člověk osobní vztah, vytváří pocit domova. A dětským domovům a ostatním pobytovým zařízením pro děti Matoušek doporučuje maximálně této potřebě vycházet vstříc a dětem umožnit, aby si své území zařídily dle svého přání a vkusu.¹⁵²

Prožije-li dítě šťastné dětství a pozná pocit domova, lze předpokládat, že jednou i svým dětem vytvoří kvalitní zázemí a domov a umožní jim kvalitní dětství.¹⁵³

Zamyslíme-li se nad celkovou situací dětí z azylových domů, můžeme identifikovat několik handicapů, které jim najednou přináší jejich životní situace.

Azylové domy mají většinou jako cílovou skupinu pouze matky s dětmi – chybí zde tedy přítomnost otce, a to i v případě, že rodinu neopustil. V odborné literatuře

¹⁵¹ TRAIN, Alan. *Nejčastější poruchy chování dětí: jak je rozpoznat a kdy se obrátit na odborníka*. Praha: Portál, 2001.

¹⁵² MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. Praha: Sociologické nakl., 1995.

¹⁵³ MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994.

Lze najít informace o situaci dětí z rozvedených rodin, a jak je tato situace ovlivňuje a jaké má na ně dopady. Lze říci, že v tomto bodě je situace dětí v azylových domech pro matky s dětmi obdobná.

Matoušek uvádí některé mezinárodní výzkumy, ze kterých vyplývá, že děti vyrůstající pouze s jedním rodičem (obvykle s matkou) častěji trpí zdravotními a psychickými problémy a mají také o něco horší výsledky ve škole.¹⁵⁴

Mezi následky rozvodu rodičů, které mohou děti provázet až do dospělosti, patří: horší zdraví, prosperita a vzdělání, méně úspěšné vztahy, emoční problémy, nižší příjem i životní styl.¹⁵⁵

Výzkum Vnímání ohrožujících vlivů dětmi z roku 2002, ukázal, že děti vnímají jakožto ohrožující situace, když je narušena jejich harmonie ve vztahu s rodiči. Výzkum u dětí rozlišoval pocity strachu a hrozby. Strach měly především z hádek rodičů, hrozbu pro ně představovala disharmonie ve vztahu s rodiči zakončená jejich rozvodem. To koresponduje s přáními dětí, aby našly novou rodinu či aby byl doma klid. Děti ve výzkumu dále vypovídaly o obavě ze ztráty zázemí, známých lidí a prostředí. Vyjadřují zde obavu z toho, kdyby zůstaly samy, bez rodiny a lásky. To je opět potvrzeno přáním nezůstat sám, mít rodinu a v ní pohodu a lásku, což je situace, kdy jsou nejšťastnější. Když měly děti za úkol doplnit výrok „Dětem nejvíce přeji, aby...“, tak pro kategorii doma uvedl významný počet dětí hodnoty typu „být s rodinou, mít hodné rodiče, doma je mají rádi“.¹⁵⁶

Dalším handicapem dětí z azylových domů je již zmíněná koncentrace chudoby a prostředí s nízkým socioekonomickým statusem.

Sýkora s Temelovou si kladou otázku, jak významný je tzv. neighbourhood efekt, tedy jak moc sociální struktura a prostředí ovlivňují chování, postoje, psychickou sféru

¹⁵⁴ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003.

¹⁵⁵ PAVLÁT, Josef. Dlouhodobé následky rozvodu pro děti. *Česká a Slovenská psychiatrie* [online]. 2011.

¹⁵⁶ HEJLOVÁ, Helena. Vnímání ohrožujících vlivů dětmi. In *Sociální a kulturní souvislosti výchovy a vzdělávání: 11. výroční mezinárodní konference ČAPV: Sborník referátů* [online]. 2003.

i životní příležitosti svých obyvatel.¹⁵⁷ Přičemž někteří autoři tento efekt považují nejen za důsledek segregace, ale zároveň za jeho příčinu, která vede k dalšímu prohlubování procesu segregace.¹⁵⁸

Lze rozlišit šest oblastí působnosti vlivu prostředí: koncentrace, sociální prostředí, fyzické prostředí, lokalizace, socializace a veřejné služby.¹⁵⁹

Dle modelu rodinných investic je u rodin s vyššími socioekonomickými charakteristikami větší pravděpodobnost, že svůj čas, energii a podporu vloží do výchovy svých dětí. Je také vyšší pravděpodobnost, že na akademický úspěch budou klást větší důraz a pro vzdělání svých dětí vytvoří bohatší prostředí.¹⁶⁰

Další handicap je tvořen již výše zmíněným častým stěhováním, a to nejen v rámci města, ale většinou do jiného města a tedy celkovou změnou prostředí, školy, kamarádů.

Otázkou je, jak všechny výše zmíněné okolnosti ovlivňují děti, které vyrůstají v azylových domech.

Pro to, aby se děti v azylových domech nemusely vůbec ocitat, je nutné pracovat především s jejich rodiči. Na základě praxe v azylovém domě ve Strakonicih vidím hlavní problém v nedostatku sociálních bytů a způsobu výběru nájemného. V azylovém domě se často ocitali lidé, kteří nemohli získat byt od města, protože městu dlužili nějaké peníze, a dokud dluh nesplatili, nemohli si o městský byt zažádat. Dlužili nejčastěji za nájem, popelnice... Město vymáhá dlužné částky až po několika měsících, a tak dojde k tomu, že dluh je již tak veliký, že dlužníci nevidí v jeho splacení perspektivu. Ze svých příjmů si měsíčně mohou dovolit splácet jen malé částky, a tak by ke splacení celé dlužné částky došlo až po několika letech.

¹⁵⁷ SÝKORA, Luděk a Jana TEMELOVÁ. Segregace: definice, příčiny, důsledky, řešení. In: *Prevence prostorové segregace* [online]. 2005.

¹⁵⁸ MUSTERD, Sako a Wim OSTENDORF. Social exclusion and segregation: neighbourhood effects. *Eurex – European Online Seminar on Urban Transformation, Poverty, Spatial Segregation and Social Exclusion*. 2003.

¹⁵⁹ ATKINSON, Rowland a Keith KINTREA. Disentangling Area Effects: Evidence from Deprived and Non-deprived Neighbourhoods. *Urban studies*. 2001.

¹⁶⁰ CONGER, Rand D. a M. Brent DONNELLAN. An Interactionist Perspective on the Socioeconomic Context of Human Development. *Annual Review of Psychology* [online]. 2007.

Zde tedy narážíme na otázku jak se k lidem, u nichž máme obavu, že by pravidelné placení nájemného mohl být problém, zachovat. Zda by město mělo den platby nájemného stanovit například na den výplaty mzdy či dávky a pověřit některého pracovníka, aby problematické nájemníky v daný den obešel a nájemné vybral. Tento model jde ovšem proti výchově k odpovědnosti za sebe sama. Každopádně se domnívám, že i kdyby města nájemné sama aktivně nevybírala, by bylo vhodné, aby ti co nájem nezaplatí, pocítili důsledky svého jednání co nejdříve. Měla by panovat snaha nenechat nízkopříjmové skupiny obyvatel zabřednout do dluhů, ale na druhou stranu, zároveň dluhy neodpouštět a pěstovat v nich vědomí odpovědnosti za svůj život.

Pokud by bylo více sociálních bytů a fungující mechanismy, díky kterým by lidé nemuseli tyto byty opouštět z důvodu neplacení nájmu, mělo by to pozitivní vliv i na děti. Ty si v průběhu života osvojují vzorce chování, které vidí ve svém okolí. To platí i o platební morálce rodičů a jejich schopnosti určit si správně priority v zacházení s penězi. Upevňováním žádoucích vzorců chování u rodičů, by tedy docházelo i k výchově dětí a tedy budoucí generace. Ta by tak mohla mít již alespoň z části osvojené vzorce chování příznivější nejen pro společnost, ale i pro ně a především pro jejich možnosti získání a udržení si bydlení. Dále by dětem tato práce s jejich rodiči přinesla stálejší a klidnější bydlení.

Při kontaktování azylových domů v rámci dotazníkového šetření mě dvě zařízení požádala o zaslání hotové práce, ve snaze dovědět se něco nového. Doufám, že nejen jim přinese tato práce některé nové poznatky, případně potvrzení vlastních zkušeností a dojmů a povede k zamyšlení se nad situací dětí v azylových domech a o problémech, které jim jejich život přináší.

Seznam informačních zdrojů

- ATKINSON, Rita L. et al. *Psychologie*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003, 751 s. ISBN 80-717-8640-3.
- ATKINSON, Rowland a Keith KINTREA. Disentangling Area Effects: Evidence from Deprived and Non-deprived Neighbourhoods. *Urban studies*. 2001, roč. 38, č. 12, s. 2277-2298. ISSN 0042-0980.
- BALCAR, Karel. Životní smysl a kvalita života. In: PAYNE, Jan. *Kvalita života a zdraví*. V Praze: Triton, 2005, s. 253-261. ISBN 80-7254-657-0.
- BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Praha: Portál, 2008, 151 s. ISBN 978-807-3673-925.
- BENEŠOVÁ, Romana a Jana BARVÍKOVÁ. Kdo je člen rodiny a kdo už „jen“ příbuzný?. *AntropoWebzin* [online]. 2011, č. 1, s. 38-45 [cit. 2013-02-14]. ISSN 1801-8807. Dostupné z: <http://antropologie.zcu.cz/media/document/benesova-1-2011.pdf>.
- BENÍŠKOVÁ, Tereza. *První třídou bez pláče: výběr školy, první školní den, učitelé a spolužáci, domácí příprava, mimoškolní činnost, když nastanou problémy*. Praha: Grada, 2007, 168 s. ISBN 978-802-4719-061.
- BERGER, Maurice a Isabelle GRAVILLON. *Když se rodiče rozvádějí: jak pochopit cítění dítěte a jak mu pomoci*. Praha: Portál, 2011, 131 s. ISBN 978-807-3678-432.
- Byt. PROXIMA SOCIALE. *Proxima Sociale: Služby v komunitě* [online]. [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://www.proximasociale.cz/byt.php>.

- CONGER, Rand D. a M. Brent DONNELLAN. An Interactionist Perspective on the Socioeconomic Context of Human Development. *Annual Review of Psychology* [online]. roč. 58, č. 1, s. 175-199 [cit. 2013-04-18]. ISSN 0066-4308. DOI: 10.1146/annurev.psych.58.110405.085551. Dostupné z: <http://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev.psych.58.110405.085551>.
- ČÁMSKÝ, Pavel et al. *Manuál pro tvorbu a zavádění standardů kvality poskytovaných služeb*. Praha: Centrum sociálních služeb, 2008, 152 s.
- ČERMÁKOVÁ, Kristýna a Markéta K. HOLEČKOVÁ. Úvod. In: *Standardy kvality sociálních služeb: výkladový sborník pro poskytovatele* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2008, s. 4 [cit. dne 2013-01-14]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/5966/4_vykladovy_sbornik.pdf.
- ČESKO. Vyhláška č. 505 ze dne 29. listopadu 2006, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. 2006, částka 164, s. 7021-7048. ISSN 1211-1244. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=505/2006&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy.
- ČESKO. Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006 o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 37, s. 1257-1289. ISSN 1211-1244. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=108/2006&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy.
- *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Editor Blahoslav Kraus, Věra Poláčková. Brno: Paido - edice pedagogické literatury, 2001, 199 s. ISBN 80-731-5004-2.

- DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. 3.vyd. Praha: Karolinum, 2002, 374 s. ISBN 80-246-0139-7.
- DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. 5. vyd. Praha: Portál, 2008, 175 s. ISBN 978-807-3675-059.
- DYLEVSKÝ, Ivan. Barvy, barevné vnímání a koloroterapie. *Kontakt: Scientific Acta Faculty of Social and Health Studies: vědecký časopis Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity*. 2005, roč. 7, č. 1-2, s. 1-200. ISSN 1212-4117.
- HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011, 239 s. ISBN 978-80-262-0030-7.
- HEJLOVÁ, Helena. Vnímání ohrožujících vlivů dětmi. In *Sociální a kulturní souvislosti výchovy a vzdělávání: 11. výroční mezinárodní konference ČAPV: Sborník referátů* [online]. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, 2003 [cit. 2013-4-08]. Dostupné z: <http://www.ped.muni.cz/capv11/default0.htm>.
- HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009, 286 s. ISBN 978-807-3676-285.
- HOMOLKOVÁ, Zita. *Děti z azylu: teoretická východiska a praktické možnosti využití volného času dětí v azylových domech pro matky s dětmi*. Hradec Králové: Oblastní charita, 2006.
- CHALAND, Karine. Pour un usage sociologique de la double généalogie philosophique de l'individualisme. In SINGLY, François. *Famille et individualisation*. Paris: L'Harmattan, 2001, s. 31-43. ISBN 978-2-7475-0695-3.

- CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007, 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
- JANOUŠEK, Jaromír. Sociálně kognitivní teorie Alberta Bandury. *Československá psychologie*. Praha: Psychologický ústav AV ČR, 1992, roč. 36, č. 5, s. 385 - 397. ISSN 0009-062x.
- JOHNOVÁ, Milena. *Zavádění standardů kvality sociálních služeb do praxe: průvodce poskytovatele*. Editor Kristýna Čermáková. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2002, 112 s. ISBN 80-865-5245-4. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/5964/pruvodce.pdf>.
- JUSZCZYK, Stanisław. *Metodológia empirických výskumov v spoločenských vedách: základy kvantitativního výzkumu*. Bratislava: Iris, 2003, 137 s. ISBN 80-890-1813-0.
- KAUFMANNOVÁ – HUBEROVÁ, Gertrud. *Děti potřebují rituály*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-203-3.
- KERN, Hans. *Přehled psychologie*. 2. opr. vyd. Praha: Portál, 2000, 287 s. ISBN 80-717-8426-5.
- KLEIN, Ota. *Vliv koncentračního tábora na ethický charakter židovské mládeže*. Praha, 1948. Disertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. 127 stran.
- KOHOUTEK, Rudolf. Výzkumy osobnosti dětí a mládeže. In: KOHOUTEK, Rudolf. *Psychologie v teorii a praxi* [online]. 2009 [cit. 2013-04-21]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0911/pozoruhodne-vysledky-vyzkumu-osobnosti-zaka>.
- KOLÁŘ, Zdeněk a Renata ŠIKULOVÁ. *Hodnocení žáků*. 2. dopl. vyd. Praha:

Grada, 2009, 199 s. ISBN 978-802-4728-346.

- KULÍŠEK, Robert. Vývoj úzkosti a její výskyt v dětství. *Průvodce náhradní rodinnou péčí*. Brno: Sdružení pěstounských rodin, 2011, roč. 12, č. 1-6, s. 6.
- KULKA, Jiří. *Psychologie umění*. 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2008, 435 s. ISBN 978-802-4723-297.
- KUTNOHORSKÁ, Jana. *Výzkum v ošetrovatelství: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2009, 175 s. ISBN 978-802-4727-134.
- LACINOVÁ, Lenka a Radka MICHALČÁKOVÁ. Dítě a jeho rodina. In SMÉKAL, Vladimír et al. *Dítě na prahu dospívání*. Brno: Barrister & Principal, 2004, s. 151-159. ISBN 80-86598-84-5.
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, 368 s. ISBN 80-247-1284-9.
- LUX, Martin, Martina MIKESZOVÁ a Petr SUNEGA. *Podpora dostupnosti bydlení pro lidi akutně ohrožené sociálním vyloučením: mezinárodní perspektiva a návrhy opatření v ČR*. 2. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2010, 64 s. ISBN 978-80-7330-176-7.
- LUYCKX, Koen et al. Identity Statuses Based on 4 Rather Than 2 Identity Dimensions: Extending and Refining Marcia's Paradigm. *Journal of Youth and Adolescence* [online]. roč. 34, č. 6, s. 605-618 [cit. 2013-04-15]. ISSN 0047-2891. DOI: 10.1007/s10964-005-8949-x. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/s10964-005-8949-x>.
- MACEK, Petr. *Adolescence*. 2. upr. vyd. Praha: Portál, 2003, 141 s. ISBN 80-717-8747-7.

- MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakl., 1999, 248 s. ISBN 80-858-5061-3.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. 2. vyd. Praha: Avicium, 1989, 335 s.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, 98 s. ISBN 80-852-8283-6.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 4. vyd. Praha: Portál, 2007, 143 s. ISBN 978-807-3673-253.
- MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002, 128 s. ISBN 80-247-0332-7.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. Praha: Sociologické nakl., 1995, 138 s. ISBN 80-858-5008-7.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003, 287 s. ISBN 80-717-8549-0.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, 309 s. ISBN 978-807-3673-314.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011, 194 s. ISBN 9788026200413.
- MATOUŠEK, Oldřich et al. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.

- MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003, 340 s. ISBN 80-717-8771-X.

- MAYSELESS, Ofra a Miri SCHARF. Putting eggs in more than one basket: A new look at developmental processes of attachment in adolescence. In MAYSELESS, Ofra a Miri SCHARF. *Attachment in adolescence: reflections and new angles*. San Francisco, Calif: Jossey-Bass, 2007, s. 1-22. ISBN 978-0-470-22560-8.

- MICHALČÁKOVÁ, Radka et al. Strachy a citová vazba k rodičům v období rané adolescence. *E-psychologie: elektronický časopis ČMPS* [online]. 2010, roč. 4, č. 1, s. 16-29 [cit. 2013-04-21]. ISSN 1802-8853. Dostupné z: http://e-psycholog.eu/pdf/michalcakova_etal.pdf.

- Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Registr poskytovatelů sociálních služeb* [online]. [cit. dne 2012-12-04]. Dostupné z: <http://iregistr.mpsv.cz/sluzba/rozsirenevyhledavanisluzby?si=&dscs=20&fscs=1&csis=24&rp=&zn=&kks=&oks=&o=&u=&pn=&pic=&issearching=true&showresults=false&pagesize=&page=1>.

- Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Otázky a odpovědi k zákonu č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a k zákonu č. 109/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o sociálních službách* [online]. [cit. dne 2012-12-04]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/2974/otazky_odpovedi_22-rev3.pdf.

- Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Standardy kvality poskytovaných služeb*. [online]. [cit. dne 2013-01-27]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/5963>.

- MOLEK, Jan. *Marketing sociálních služeb*. Praha: VÚPSV, 2009, 163 s. ISBN 978-807-4160-264.

- MUUSS, Rolf. E. *Theories of adolescence*. New York: McGraw-Hill Publishers, 2006, 319 s. ISBN 7-07-553752-4.

- MUSIL, Jiří. Jak se formovala sociologie bydlení. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* [online]. 2005, roč. 41, č. 2, 207–225 [cit. 2013-01-26]. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/629fd917259f582c0da2501b79a1881ce74295e4_549_23musil20.pdf.

- MUSTERD, Sako a Wim OSTENDORF. Social exclusion and segregation: neighbourhood effects. *Eurex – European Online Seminar on Urban Transformation, Poverty, Spatial Segregation and Social Exclusion*. 2003, Lecture 6, 27th February.

- NAKONEČNÝ, Milan. *Encyklopedie obecné psychologie*. 2. rozšř. vyd. Praha: Academia, 1997. 437 s. ISBN 80-200-0625-7.

- NEKORJAK, Michal, Klára VOMASTKOVÁ a Adéla SOURALOVÁ. Uvřznutí v marginalitě: vzdělávací trh, „romské školy“ a reprodukce sociálně prostorových nerovností. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* [online]. 2011, roč. 47, č. 4, s. 657-680 [cit. 2013-01-29]. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/d5584d9fa64d97a2eb797f12e6897e3bbb28a041_Nekorjak%20soccas2011-4.pdf.

- O sdružení. *Sdružení azylových domů v ČR*. [online]. [cit. dne 2012-12-04]. Dostupné z: <http://www.azylovedomy.cz/o-sdruzeni/>.

- OUŘEDNÍČEK, Martin a Jana TEMELOVÁ. Nové sociálně prostorové nerovnosti, lokální rozvoj a kvalita života. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* [online]. 2011, roč. 47, č. 4, s. 625-631 [cit. 2013-01-29]. Dostupné z:

http://sreview.soc.cas.cz/uploads/b737806a8ba2f5217e1b2a50df74e2d9417d581e_editorial%20soccas2011-4.pdf.

- PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002, 231 s. ISBN 80-717-8711-6.
- PAVLÁT, Josef. Dlouhodobé následky rozvodu pro děti. *Česká a Slovenská psychiatrie* [online]. 2011, roč. 107, č. 5, s. 297-300 [cit. 2013-04-21]. ISSN 1212-0383. Dostupné z: <http://www.cspsychiatr.cz/detail.php?stat=739>.
- PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008, 93 s. ISBN 978-807-3871-000.
- REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009, 184 s. ISBN 978-80-247-3006-6.
- ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. 2. přeprac. vyd. Praha: Portál, 2004, 390 s. ISBN 80-717-8829-5.
- SEDLÁČKOVÁ, Daniela. *Rozvoj zdravého sebevědomí žáka*. Praha: Grada, 2009, 123 s. ISBN 978-802-4726-854.
- SVOBODOVÁ, Jarmila a Bohumíra ŠMAHELOVÁ. *Kapitoly z obecné pedagogiky*. Brno: MSD, 2007, 140 s. ISBN 978-808-6633-817.
- SÝKORA, Luděk a Jana TEMELOVÁ. Segregace: definice, příčiny, důsledky, řešení. In: *Prevence prostorové segregace* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, Ministerstvo pro místní rozvoj, 2005 [cit. 2013-04-16].
Dostupné z: http://everest.natur.cuni.cz/akce/segregace/publikace/Publikace_segregace.pdf.

- ŠICKOVÁ-FABRICI, Jaroslava. *Základy arteterapie*. Praha: Portál, 2002, 167 s. ISBN 80-717-8616-0.
- ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál, 2007, 143 s. ISBN 978-807-3673-185.
- ŠTĚCHOVÁ, Markéta, Marina LUPTÁKOVÁ a Bedřiška KOPOLDOVÁ. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*. [online]. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Praha, 2008, 111 s. ISBN 978-80-7338-069-4. [cit. dne 2012-11-07]. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/344.pdf>.
- TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: [jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů]*. Praha: Návrat domů, 2007, 227 s. ISBN 978-807-2551-637.
- TRAIN, Alan. *Nejčastější poruchy chování dětí: jak je rozpoznat a kdy se obrátit na odborníka*. Praha: Portál, 2001, 198 s. ISBN 80-717-8503-2.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000, 528 s. ISBN 80-717-8308-0.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Praha: Karolinum, 2005, 430 s. ISBN 80-246-1074-4.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2008, 870 s. ISBN 978-80-7367-414-4.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 2012, 531 s. ISBN 978-802-4621-531.

- VOJTOVÁ, Věra. *Kapitoly z etopedie*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008, 136 s. ISBN 978-802-1045-736.

- VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Editor Ivan Slaměník. Praha: Grada, 2008, 408 s. ISBN 978-80-247-1428-8.

- ZAJÍC, Jiří. Začarovaný kruh. NÁRODNÍ INSTITUT DĚTÍ A MLÁDEŽE. *Klíče pro život* [online]. [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://www.nidm.cz/projekty/realizace-projektu/klice-pro-zivot/vyzkumy/realizace/zacarovany-kruh>.

Přílohy

Příloha č. 1 – Dotazník

Příloha č. 2 – Fotografie z azylových domů

Příloha č. 1 - Dotazník

Dobrý den, jmenuji se Jana Šmrhová a obracím se na Vás s prosbou o pomoc při mém výzkumu dětského prožívání pobytu v azylovém domě pro účely mé diplomové práce. Jsem zaměstnaná jako sociální pracovníce v azylovém domě ve Strakonících (momentálně na mateřské dovolené) a dále studuji navazující magisterský program na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích, obor Rehabilitační-psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory.

Ráda bych Vás poprosila o vyplnění dotazníku s dětmi z Vašeho azylového domu ve věku 8 – 14 let pro mou diplomovou práci s názvem „Děti v azylových domech - vnímání pobytu a jeho hodnocení“. Prvních pět otázek vyplní sociální pracovník sám, další vyplní s uživatelem.

Pokud máte zájem, mohu Vám po dokončení a obhajobě diplomovou práci zaslat.

Dotazy na mou osobu: helena.bartackova@muss.strakonice.eu

Děkuji.

S pozdravem

Jana Šmrhová

sociální pracovníce AD

1. Věk dítěte:
2. Pohlaví: Dívka Chlapec
3. Od kdy je v AD ubytován:
4. Jedná se o opakovaný pobyt?
 - a) ano
 - b) ne
5. Pokud se jedná o opakovaný pobyt, po kolikáté je v AD ubytován/a?
.....
6. Jsi v azylovém domě rád/a? (hodnocení jako ve škole)
1 2 3 4 5

7. Kde bys rád/a bydlel/a?

- a) azylový dům
- b) doma
- c) u příbuzných
- d) jinde (vypiš)

8. Máš v azylovém domě kamarády?

- a) ano
- b) ne

9. Jak vycházíš s ostatními dětmi z azylového domu? (hodnocení jako ve škole)

1 2 3 4 5

10. Jak bys oznámkoval/a budovu azylového domu? (hodnocení jako ve škole)

1 2 3 4 5

11. Změnil/a bys zvenku něco na vzhledu azylového domu?

- a) ano
- b) ne

12. Pokud ano, co?

- a) nová okna
- b) namalovat
- c) hezkou zahradu
- d) jiné (vypiš)

13. Jak bys oznámkoval/a váš pokoj v azylovém domě? (hodnocení jako ve škole)

1 2 3 4 5

14. Změnil/a bys něco na vašem pokoji?

- a) ano
- b) ne

15. Pokud ano, co?

- a) novou podlahu
- b) hezčí nábytek
- c) vymalovat
- d) jiné (vypiš).....

16. Jak bys oznámkoval/a azylový dům vevnitř? (hodnocení jako ve škole)

1 2 3 4 5

17. Změnil/a bys něco vevnitř v azylovém domě?

- a) ano
- b) ne

18. Pokud ano, co?

- a) mít si kde hrát
- b) barevné obrázky
- c) aby to bylo hezčí
- d) jiné (vypiš)

Příloha č. 2 – Fotografie z azylových domů

Herna Uherský Brod

Pokoj – Uherské Hradiště

Pokoj – Uherský Brod

